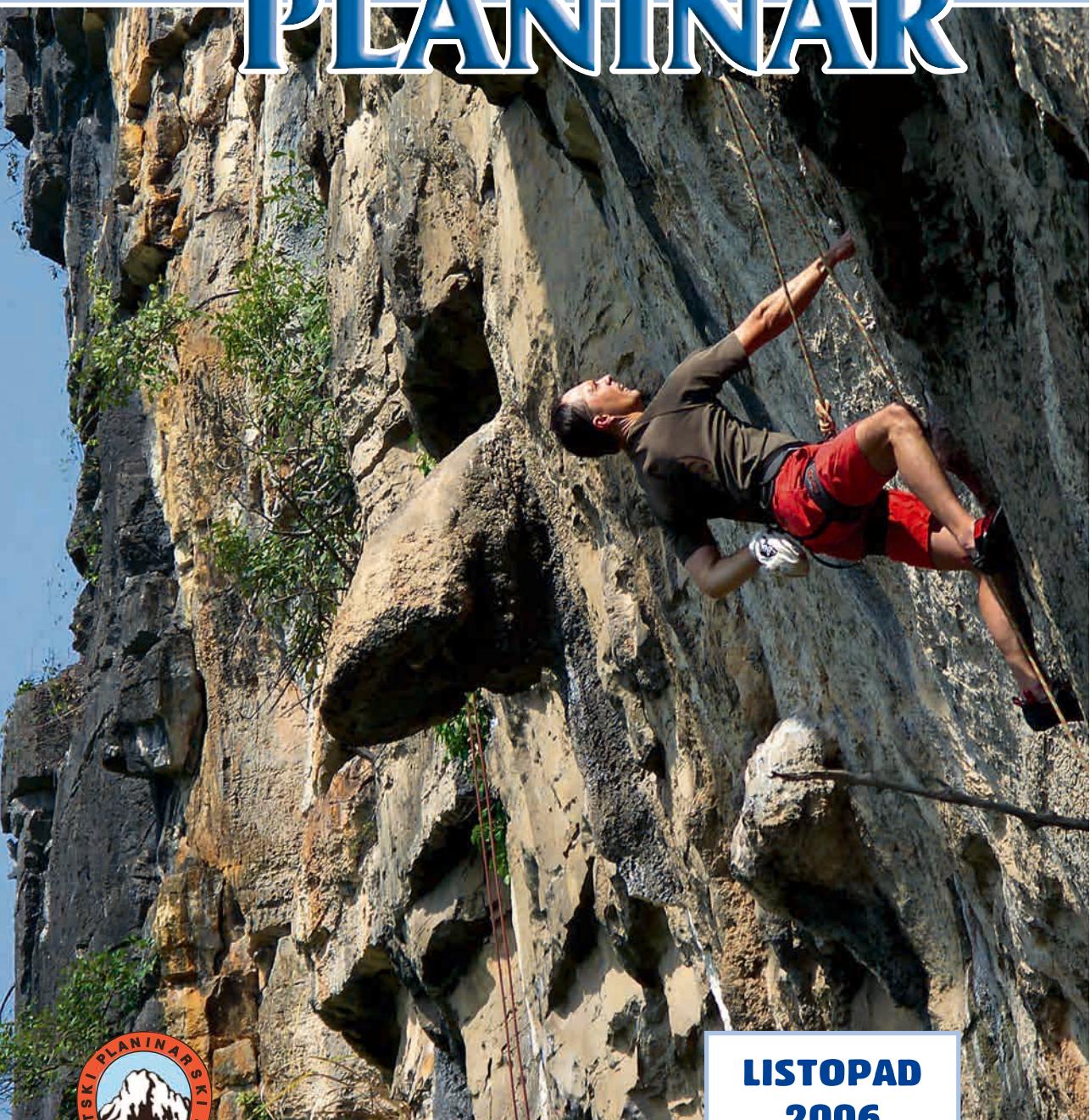

GODIŠTE

98

HRVATSKI PLANINAR

ČASOPIS HRVATSKOG
PLANINARSKOG SAVEZA

LISTOPAD

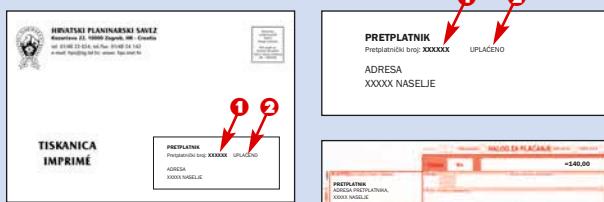
2006

10

»HRVATSKI PLANINAR« – ČASOPIS HRVATSKOG PLANINARSKOG SAVEZA »CROATIAN MOUNTAINEER« – JOURNAL OF THE CROATIAN MOUNTAINEERING ASSOCIATION

ČASOPIS »HRVATSKI PLANINAR« izlazi u 11 brojeva godišnje (za srpanj i kolovoz kao dvobroj). Prvi broj izšao je 1. lipnja 1898. Časopis nije izlazio od 1919. do 1921. i od 1945. do 1948., a od 1949. do 1991. izlazio je pod imenom »Naše planine«.

PREPLATA za 2006. godinu iznosi **140 kuna** (za inozemstvo 35 eura). Preplata se uplaćuje na žiro-račun Hrvatskog planinarskog saveza **2360000-1101495742**, pri čemu na uplatnici, u rubrici »Poziv na broj«, mora biti upisan Vaš preplatnički broj. Preplata za inozemstvo uplaćuje se na račun **SWIFT-ZABA-HR XX 25731-3253236**, također uz poziv na preplatnički broj.

VAŠ PREPLATNIČKI BROJ (1) otisnut je uz Vašu adresu, koja je naličljena na omotnici za slanje časopisa. Nakon uplate, uz adresu ćete moći vidjeti znaku o obavljenoj uplati. Tako možete provjeriti je li Vaša uplata za tekuću godinu uredno primljena i evidentirana u Hrvatskom planinarskom savezu (2).

NOVI PREPLATNICI, odnosno zainteresirani za primanje časopisa, trebaju se pismom, telefonom ili e-mailom javiti Hrvatskom planinarskom savezu. Za nekoliko dana poštom će primiti uplatnicu i brojeve koji su izašli od početka godine, a zatim će, nakon uplate, svaki mjesec na svoju adresu redovno primati svoj primjerak časopisa.

CIJENA POJEDINAČNOG PRIMJERKA je 15 kuna (+ poštara).

SURADNJA: Prilozi se mogu slati posredstvom e-maila ili poštom. Krajnji rok za primitak priloga je deseti dan prethodnoga mjeseca (20 dana prije izlaska broja). **Uredništvo zadržava pravo kraćenja i uredničke obrade tekstova**, posebno dužih priloga. Svi se primljeni materijali na zahtjev vraćaju autorima. **Prednost imaju** prilozi sa zanimljivim temama koji su popraćeni boljim izborom ilustracija. Slike se mogu slati poštom ili u digitalnom formatu (e-mailom, na CD-u ili disketu, ali ne unutar Wordovih dokumenata!).

STAVOVI i mišljenja izneseni u časopisu nisu nužno stajališta Hrvatskog planinarskog saveza i Uredničkog odbora.

CJENIK OGLAŠAVANJA šaljemo zainteresiranim oglašivačima na zahtjev.

NAKLADNIK

Hrvatski planinarski savez
Kozarčeva 22, 10000 Zagreb
tel. 01/48-23-624
tel./fax 01/48-24-142
e-mail: hps@plsavez.hr
<http://www.plsavez.hr>

UREDNIŠTVO

e-mail adresa za zaprimanje članaka:
hrvatski.planinar@plsavez.hr

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

Alan Čaplar
Palmotićeva 27, 10000 Zagreb
e-mail: caplar@plsavez.hr
mob.: 091/51-41-740
tel./fax: 01/48-17-314

UREDNIČKI ODBOR

Damir Bajs
Darko Berljak
Vlado Božić
Faruk Islamović
Goran Gabrić
Željka Kasapović
Zdenko Kristijan
Branko Meštrić
Krunoslav Milas
Željko Poljak
Robert Smolec

LEKTURA I KOREKTURA

Željko Poljak
Radovan Milčić
Goran Gabrić

TISAK

Ekološki glasnik, Donja Lomnica

ISSN 0354-0650

330

Gdje Hrvata prije nikad bilo nije...

340

Bjelašnica

348

Zrinska gora

354

Jesen na Dilj gori

Godište
Volume

98

Broj
Number

10

Listopad - October 2006

TEMA BROJA

Daleka planinarska putovanja

SADRŽAJ

Gdje Hrvata prije nikad bilo nije	330
Darko Berljak	
Bjelašnica – ponovno otkrivena ljepotica.....	340
Damir Bajs	
Na Čabulji ovoga ljeta.....	345
Ante Juras	
U potrazi za izgubljenim Zrinom	348
Alan Čaplar	
Jesenska šetnja po Dilj-gori	354
Josip Činkl	
Novo speleološko učilište.....	358
Vlado Božić	
Pothlađivanje tijela	362
Dario Švajda	
Pisma čitatelja	364
Planinarski tisak	365
Vijesti	366
Kalendar akcija	368

SLIKA NA NASLOVNICI

Sportsko penjanje (Yangshou, Kina)

foto: Darko Berljak

Gdje Hrvata prije nikad bilo nije...

Darko Berljak, Zagreb

*Putovi su za putovanja, ne za odredišta.
(Buddha Sakyamuni, prije 2600 godina)*

U posljednje se vrijeme sve češće može pročitati u novinama, ali i knjigama novijih datuma, vidjeti na televiziji ili na Internetu da pojedinci opisujući svoja putovanja vole naglasiti kako su oni prvi Hrvati koji su došli u neki daleki dio svijeta. Nerijetko tome pridodaju izuzetno složenu organizaciju putovanja i savladavanja bezbrojnih prirodnih i ostalih prepreka. Po potrebi, nađe se prostora za nabranjanje raznih opasnosti na tom pohodu, ali i najnovijih otkrića koja su obavili u tim područjima, na čemu bi im pozavidio i dr. Livingstone. Međutim, na njihovu, ali i moju žalost, pionirsko doba istraživanja bespuća završilo je davno prije nego smo se rodili, a ako tamo Hrvata prije nikad nije bilo – najvjerojatniji je razlog što smo malobrojan narod i još nismo stigli zaviriti baš u svaki kutak na ovom planetu.

1

2

3

vim podnožjima, a najmanje to što sam тамо bio prvi iz naših krajeva. Sva putovanja dogodila su se jer volim putovati, a odredišta iako lijepa, bila su samo sredstvo, a ne i cilj.

Planine

Na po mnogima najfotogeničnoj planini na svijetu, Ama Dablamu (sl. 1) u nepalskoj Himalaji i u sjevernoj stijeni Huandoy Nortea u Bijelim Kordiljerima u Peruu (sl. 2), imao sam sreće da ekspedicije koje sam vodio ispenju alpinističke smjerove u kojima nismo bili samo prvi Hrvati, već i prvi ljudi koji su se to ikada učinili. Vrlo težak smjer u južnoj stijeni Ama Dablama, ni danas nakon 20 godina još nitko nije ponovio. Nedaleki Ngojumba Kang (sl. 3) osim prvenstvenog smjera, zapisan je kao i najviši vrh (7743 m) na koji su se prvi popeli hrvatski alpinisti. U tom društvu meni je posebno drag i uspon na Gampo Ri (sl. 4) u Istočnom Tibetu. Budisti vjeruju da se na tu svetu planinu sa zvijezda spustio Chenresig, božanstvo koje se u šilji nedaleko od vrha sparilo s majmunicom, a iz te veze potječu svi ljudi na svijetu. Zvući jako poznato, no to su Tibetanci zaključili prije 1300 godina.

4

Ledenjaci

Ledenjak Rongbuk (sl. 5) ispod sjeverne stijene Mount Everesta (8850 m) ime je dobio prema budističkom samostanu koji je poznat i kao najviši vjerski objekt na svijetu (5100 m).

5

Lame iz Rongbuka odavno su smatrali planinu u pozadini najvišom na svijetu i to nekoliko stoljeća prije nego su to Englezi (1854.) izračunali modernim spravama.

Doline

Daleko u sjevernom Sechuanu (NR Kina) dvije su gotovo još i danas nepoznate doline »Četiri sestre« i »Dva mosta« (sl. 6). U sredogorju na putu prema njima posljednja su prirodna staništa pandi na svijetu. Big wall ekspedicija HPS-a koja je bila tema dvobroja 7-8, 2006 ispenjala je tri prvenstvena smjera, došla na dva vrha iznad 5000 metara na kojima nikada nije bilo ljudi, a jedan od njih nije imao ni ime. Nazvan je Paklashan, »Pakla« po našoj Paklenici, a »shan« po kineskoj riječi »brdo«.

6

7

Sedla

Dok nisam ni sanjao da će ikada uopće vidjeti Himalaju, čitao sam o sedlu Thulio Bugin u Herzogovojoj knjizi »Annapurna«. Zapamtio sam da su promrzli Francuzi nakon osvajanja tog prvog osamstisćnjaka zbog dolaska monsuna umalo zaglavili ispred tog planinskog sedla, jer preko njega vodi jedini put iz slijepе doline gdje su imali Osnovni logor, prema Kali Gandakiju, po čijoj se dolini može vratiti u civilizaciju.

Odlučili smo se 1990. godine po zimi popeti na Annapurnu I (8091 m). Nakon velike lavine koja nam je zatrplala Logor 2, a zamalo i svih trinaest članova ekspedicije, odlučili smo odustatи od uspona. Da smo to učinili samo dan kasnije, čekali bismo proljeće u toj slijepoj dolini. U posljednji trenutak po snijegu do pasa i mečavi koja nije prestajala danima, s nosačima smo pobegli preko Thulio Bugina (sl. 7).

8

9

Jezera

Gotovo nevjerojatno zvuči tvrdnja da se samo tri kilometra od ekvatora nalazi nekoliko ledenjačkih jezera. Sve postane jasno kada se zna da su visoko (4300 m) na Mount Kenyi. Jedno od najljepših je Tyndall Tarn (sl. 8) na kojem smo imali Osnovni logor na ekspediciji 1979. godine kada smo ispenjali prvenstveni smjer uz ledeni Diamond Couloir (danас više ne postoji, jer je zbog globalnog zatopljenja u međuvremenu odžuborio u Indijski ocean).

Rijeke

Većina rijeka izvire u brdima i zato imaju poveznice s planinarstvom. Međutim, jedna od najnetipičnijih je Yarlung Tsampo, nama poznatija kao Brahmaputra. Nije kao sve normal-

ne rijeke plovna u svom donjem toku, već obratno – na svom gornjem toku tisuću kilometara po ravnicama u Tibetu na njoj plove osim primitivnih čamaca (sl. 9), čak i parobrodi. Kada se okreće na jug i počne spuštati niz Himalaju u Bengalski zaljev, tako podivlja da se po njoj nisu još usudili spustiti ni najhrabriji rafteri ili kanuisti. Imao sam čast 100 km od njezinog izvora, kamionom je prelaziti 58 sati (sl. 10), cijelo vrijeme evokoćući zbog njezine temperature u skladu s visinom od 4200 metara.

Kanjoni

Za Donji Antelope kanjon u Arizoni ne treba trošiti riječi, već gledati njegove slike (sl. 11), ali još je bolje vidjeti ga uživo. Osim spremnosti da se kroz njega satima provlačite i

10

11

vratite hodajući satima istim putem po dnu kanjona, u njemu se nikako ne smijete zateći kad počne padati kiša, jer se u trenu stvara bujica iz koje nema spasa. Prije nekoliko godina u Antelope se za samo nekoliko minuta utopilo dvanaestoro ljudi.

Pustinje

Švedski istraživač Sven Hedin, početkom dvadesetog stoljeća ustanovio je da se sjever-

nije od Himalaje, nalazi još jedan planinski lanac koji je nazvao Transhimalaja. Još dalje iza njega, na prosječnoj visini od 5500 metara, nalazi se velika i na Zemlji najviša pustinja – Changtang u kojoj usprkos teško pojmljivoj oskudici žive jakovi (sl. 12), ali i ljudi (sl. 13).

Džungle

Na sjevernoj obali Bornea izdižući se gotovo iz mora nalazi se planina Kinabalu, visoka

12

13

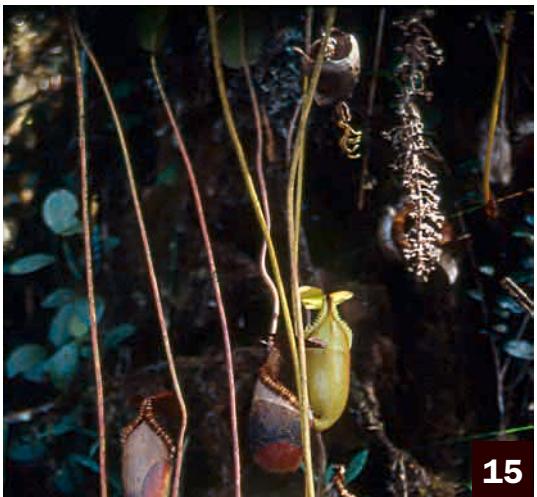
4093 metra, ujedno i najviše brdo u jugoistočnoj Aziji. Nakon jedne ekspedicije u Nepalu tamo sam se uputio sa suprugom, uvjerili smo nadzornike u nacionalnom parku da nam nisu potrebni nikakvi vodiči premda su po njihovim propisima obvezni, a još manje neka prikladna odjeća i oprema. Dobro aklimatizirani nakon Himalaje, jurnuli smo iz tropskog podnožja prema vrhu u tenisicama i ljetnim majicama. Put se satima penje kroz džunglu (sl. 14) poznatu po mnogobrojnim vrstama biljaka mesožderki (sl. 15), a vidjeli smo i *Rafflesiju* koja ima najveći cvijet u biljnem svijetu (do 1 metar promjera). Na vrhu nas je uhvatila oluja, prvo hladna kiša, a zatim tuča. Temperatura se spustila ispod nule, a majice, ali i našu golu kožu pokrila je ledena korica i tada sam u cijeloj svojoj planinarskoj karijeri bio najbliži smrzavanju. Da nismo tresući se odjurili u nižu topliju džunglu, završili bismo u nekoj crnoj kronici s tragikomičnim naslovom »Alpinistički par smrznuo se na tropskom Borneu«.

Ravnice

Taj dio zemljine kore sigurno se ne uklapa u planinarske teme, međutim malo je hrvatskih planinara koji nakon uspona na najviši vrh Afrike (Kilimanjaro 5895 m – po mojim saznanjima na vrhu je dosada bilo ili pokušalo tamo doći više od 500 Hrvata) ne posjete obližnji NP Ngorongoro, a neki od njih i ravnicu Serengeti (sl. 16). Davne 1981. moglo se po Serengetiju između desetaka tisuća životinja lutati u vlastitom

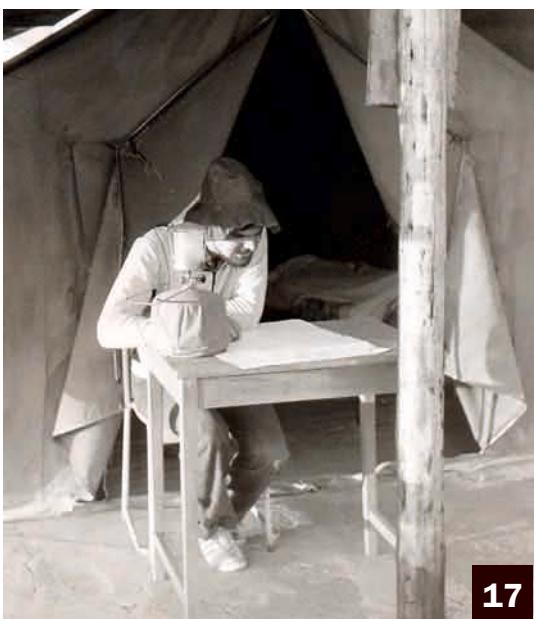
14

15

16

17

18

19

aranžmanu, ali i spavati u starinskim šatorima uz neko pojilište životinja, kao što je jezero Ndutu. U to vrijeme još se naveliko slikalo sa crno/bijelim filmom (sl. 17).

Otoći

Ni tajlandski otoci u Phanga Nga zaljevu u Južnokineskom moru (sl. 18) na prvi pogled nemaju veze s planinarstvom. Na jednom od njih, razumijevanjem uprave tamošnjeg Nacionalnog parka koji su nas prilikom smjene čuvara svojim brodićem odvezli na jedan udaljeni otočić i tamo ostavili nekoliko dana, shvatio sam sve ključne probleme Robinsona Crusoa. Danas su mnogobrojni otočići, a i sama južna obala Tajlanda, privlačan cilj mnogih sportskih penjača koji tamo penju atraktivne smjerove.

Prometnice

Ako bih se trebao odlučiti kada sam se najviše uplašio da se više nikada neću vratiti kući, bilo je to prije 21 godinu kada se prvi puta otvorio ulaz u Tibet s juga i novom (još i danas jedinom) cestom preko Himalaje oputovao sam iz Kathmandua u 1000 km udaljenu Lhasu. Stranci su tu prometnicu odmah nazvali »Road to Hell« (cesta za pakao), najviše zbog toga što se u samo tridesetak kilometra penje s visine od 1300 na 5200 m na prijevoj Lalung Leh (sl. 19).

Iz Lhase danima nisam mogao pronaći prijevoz do nepalske granice, ali čar je bio u tome što je to bila prva i zadnja godina kada su stranci mogli samostalno putovati po Tibetu.

Preživljavalо se i putovalо na najnevjerljatnije načine. Negdje sam pročitao da je svaki drugi zapadnjak koji je tada patio u Tibetu, poslije o tome napisao knjigu. I ja sam među njima (»Dodiri Neba«).

Ništa manje zanimljivo bilo je koju godinu kasnije letjeti zrakoplovom preko Himalaje i Everesta (sl. 20) iz Lhase u Kathmandu. Aerodrom Gongar je udaljen od Lhase 95 km, no zbog loše ceste i dugotrajnog putovanja prema zrakoplovu se kretalo dan ranije, prtljaga i putnici provjeravali su se u jednom selu u planinama i nakon toga autobus je dovozio putnike na betonsku pistu uz Brahmaputru. U to vrijeme letjelo se iznad Južnog sedla i da se slučajno netko nalazio na vrhu Everesta lako bismo ga vidjeli. Danas, zrakoplovi lete puno istočnije (iza Makalu), no to je i dalje sigurno najuzbudljivija zračna linija na svijetu.

Putovanja

Na mojoj popisu putovanja do planine Kailas (sl. 21) bez konkurenčije zauzimaju prva mjesta. Do te svete planine u Tibetu, putovao sam tri puta, vodio ukupno 60 ljudi i svi do jednoga napravili su koru – sveti hodočasnici krug oko te planine. Kora je duga 54 kilometra, najniža točka joj je 4800 m, a najviša 5700 m.

Prvo putovanje kamionom 2000 km po Tibetu bilo je najnepredvidljivije, jer nismo imali dozvolu, a u to vrijeme do Kailasa zbog loše, zapravo nepostojeće ceste stizali su tek riječki. Drugo putovanje od čak 3000 km bilo je

21

22

20

23

Nestale kulture

Teško se odlučiti koje su me naviše dojmile na mojim putovanjima, jer ih je bilo mnogo. Nekako mi je najdraža ona u gotovo nikom znanom Zaboravljenom kraljevstvu Guge na tromeđi Indije, Pakistana i Tibeta. Stoljećima je ta kultura bila zaboravljena, a glavni grad Tsaparang (sl. 23) napušten, dok ga nisu ponovo pronašli prije pedesetak godina. Kinezi su zbog blize vrlo nemirne granice u Himalaji strance u Guge počeli puštati tek prije deset godina.

Svi znamo za latinskoameričke izumrle civilizacije Maya, Azteka i Inka, no malobrojnima je poznato da je istovremeno s Egipćanima pa sve do doba stare Grčke petnaestak tisuća kilometra zapadnije preko oceana postojala kultura

24

Chavin, visoko u planinama Bijelih Kordiljera. Obilazak tih, nakon gotovo 3000 godina začuđujuće očuvanih zidina hramova privlačan je izlet za sve planinare koji se pripremaju za uspon na obližnji Huascaran (6768 m), najviši vrh Perua. Pogotovo za vježbe živaca, jer se cijelodnevna vožnja do Chavina (sl. 24) odvija tik uz rubove dubokih provalija.

Plemena

Pisati o plemenima čiji pripadnici žive negdje daleko od današnje civilizacije i koje su vidjeli tek rijetki bijelci, najbrži je način da postanete domaći Indiana Jones, kakvih u posljednje vrijeme ima sve više. U Tanzaniji i Keniji, nakon planinarenja posjet selima ponosnih Masaja koji su stočarstvo i tamanjenje lavova zamijenili pružanjem turističkih usluga postali su obvezni slag na kraju mnogih naših »ekspedicija«. Isto mi se činilo kada mi je ponuđeno od lokalnog agenta da južno od jezera Eyasi u bushu potražimo pleme Hutatze koji žive kao u kamenom dobu (sl. 26). Dugo smo ih tražili, jer nijednom normalnom turistu, ali ni agenciji ne pada na pamet otići iz udobnosti dobro organiziranih nacionalnih parkova u

25

trnje i prašinu. Selo Hutatze po svom izgledu, vidljivom načinu života i lovu na životinje na koji smo kasnije krenuli s nekoliko mladića, bio je uistinu pravi ugodaj iz kamenog doba ili maestralna režija Stevena Spielberga koji je čučao u nekom obližnjem grmu. Nisam želio o tome imati ikakav stav, ali nedavno gledajući na »National Geographic Channel« ugodno sam se iznenadio kada su u jednom filmu prikazali isto pleme Hutatze, znanstveno dokazujući kako genetski i po načinu života 100 % odgovaraju tzv. Adamu, pretku svih današnjih ljudi na svijetu koji je prije 160.000 godina konačno odlučio da se njegovi potomci baš iz tih krajeva današnje Tanzanije prošire po cijelom planetu. Bili Hutatze iz kamenog doba ili ne, moji favoriti su ipak oni iz plemena Drogpa, pravi srednjovjekovni nomadi koji žive na zapadu i severu Tibeta (sl. 26).

Svetkovine

Kao i u našim brdima, svugdje po svijetu, također su vrlo popularne svetkovine u planinama. Jedna od najljepših je ona čudnog naziva »Jogurt festival« (tibetski Zhoton) iznad samostana Drepung zapadno od Lhase. Sredinom

26

ljeta kada završava tradicionalna meditacija redovnika u obližnjim planinama, izgladnjelim svećenicima servira se samo jogurt, što je i razumljivo, jer bi im od bilo čega drugoga pozlilo nakon dugotrajnog posta. No, jogurtske radosti smiju započeti tek kada lame u prikladni trenutak (s prvim zrakama Sunca), da svima stane srce od tog veličanstvenog prizora, razmotraju više tona tešku i 30×30 metara veliku sliku Buddhe (sl. 27) niz strmu planinsku padinu.

27

Bjelašnica – ponovno otkrivena ljepotica

Damir Bajs, Zagreb

Zamisao o organiziranom pohodu na planinu Bjelašnicu rodila se među nekolicinom članova HPD »Željezničar« iz Zagreba prilikom lanjskog uspona na Maglić, najviši vrh u BiH. Budući da smo odsjeli u modernom i lijepo uređenom planinarskom domu na Malom polju na Igmanu, već smo pomislili da bi taj dom mogao biti idealno polazište za obližnju

Bjelašnicu. Nakon višemjesečnih priprema, organiziran je četverodnevni izlet, od 22. do 25. lipnja.

Na putovanje do Sarajeva »potrošili« smo 7 sati, pa nam je ostalo dovoljno vremena da obiđemo stari dio Sarajeva, poznatu Baščarsiju. Čaršija je orijentalno građeni obrtničko-trgovački dio grada izgrađen u 15. stoljeću kad je

Voda žubori glasno u kanjonu Rakitnice

beg Isa Isaković osnovao Sarajevo. Riječ Baščaršija ima korijen od riječi »baš« koja na turskom znači »glavna«, dakle, glavna čaršija. Tijekom 15. i 16. stoljeća oko nje su se razvijale mahale, stambene ulice. U to vrijeme Sarajevo je bilo jedan od najvećih turskih gradova u Europi i brojalo je oko 50.000 stanovnika. Najpoznatije povijesne građevine su Gazi Husrev-begova džamija i Sahat kula.

Naravno da smo probali i čuvene čevape, sočne i vruće, koji su potpuno opravdali naša očekivanja. Tko zna, zna! Potkraj dana posjetili smo društvene prostorije sarajevskog PD »Željezničar«, koji su naši višegodišnji prijatelji i čiji je mlađi i agilni predsjednik, Anis Čeljo, bio naš domaćin i vodič na terenu. Pred noć uputili smo se na Igman i udobno se smjestili u čiste i uredne sobe planinarskog doma. Kao i cijela Hrvatska, tu večer proveli smo pred televizijskim ekranom očekujući da naši nogometari »preslušaju« Australiju. Iako se to nije dogodilo, nismo bili tužni, jer smo znali da ćemo iduća tri dana uživati u ljepotama prirode.

Za sutradan smo planirali napornu turu od desetak sati hoda. Za početak, čekao nas je ugadan uspon do sela Bobovice. Stara ruralna

arhitektura toga, a i mnogih drugih bosanskih sela kao da se nije mijenjala stoljećima. Nigdje ni traga asfaltu, novim kućama, antenama, vodovodu, kanalizaciji niti drugim tekovinama civilizacije, ali zato nema niti stresa na licima gorštaka. Oni su se ubrzo okupili oko nas kao da prvi put vide strane ljudi. Mislim da bi mi sredina između tih dviju krajnosti najviše odgovarala.

Nakon kraćeg odmora, slijedio je dug i vrlo naporan silazak u kanjon rijeke Rakitnice, za koji su nam rekli da bi trebao postati nacionalni park. Zbog svoje ljepote on to svakako zaslужuje. Dojam veličanstvenosti pojačava pogled na okolne okomite stijene koje bi i alpinisti teško svladavali. U dnu kanjona, u samom koru tu puno je velikog odlomljenog kamenja, a prelazak je moguć jedino preko visećeg mosta, koji je dotrajao, pa je potreban osobit oprez. Nakon tridesetak kilometara toka Rakitnica se ulijeva u drugu prirodnu ljepoticu, Neretu. Na početku ovoga gorostasnog kanjona, čije strane dosižu i 400 metara visine, vidjeli smo slap Studeni potok, što se kao bijela čipka ruši u dubinu.

Iduće je odredište selo Gornji Lukomir, koje je poznato po vrijednim ženama prediljama. One

I ovce se hlađe na snijegu

su okupljene u društvo žena »Konjičanka« i spremno su nam pokazale svoje radove od ovčje vune. I ovo selo ne izgleda ništa razvijenije, što ne čudi, jer je riječ o najvišem stalno naseljenom mjestu u BiH, na 1495 metara. Zbog svog izgleda i izoliranosti nalikuje etnološkom muzeju na otvorenom. Većina je kuća od kamena i pokrivena šindrom od trešnjinog drveta. Nekoliko kuća ima modernizirani krov od zahrdaloga lima, što baš i ne izgleda lijepo. Dojmila nas se neposrednost seljaka koji svakog otvoreno primaju ne stideći se svojeg društvenog položaja niti okruženja u kojem žive. Prije nekoliko godina u središtu sela sagrađena je planinarska kuća koja je vrlo udobna i čista pa se u njoj može udobno smjestiti veći broj ljudi. Ključ se nalazi kod susjednog mještanina. Unatoč našoj želji da ostanemo što dulje, valjalo je poći, jer nas je čekalo još 15 km ili 4 do 5 sati naporna hoda. Budući da put vodi visinama između 1500 i 2000 metara, vidici su daleki, jer su šume zamijenile livade pre-pune cvijeća. Prolazili smo i Dugim poljem, a pogledi s njega zaustavljeni su se na vrhovima koji svih odreda imaju oko 2000 metara.

Iako umorni, jer je u našim nogama već bio cijeli dan naporna hoda, hitro smo grabili prema mjestu gdje nas je čekao autobus. Razlog je bio prozaičan: spremalo se nevrijeme.

I samo što smo sjeli – pravi prolom oblaka. U kratkoj vožnji od četvrt sata do planinarskog doma svi smo zadrijemali od umora. Nije ni čudo da smo sanjali o ljepotama što smo ih taj dan upili u sebe nadajući se da će dugo ostati u nama.

Nakon dobrog sna i odmora subota je trebala, a i bila je najzanimljiviji dan našeg boravka u Bosni. Došavši do hotela Maršal i velikog apartmanskog naselja u izgradnji na Velikom polju na Igmanu, nismo se mogli oteti dojmu da se radi o pretjeranoj intervenciji u prirodnim okolišima. Kada još istovremeno dođe i do pet tisuća skijaša, priroda će neminovno biti ugrožena. Od hotela smo krenuli u pohod vrhu Bjelašnice, koji smo dobro vidjeli sa starta. Put isprva vodi kroz gustu bukovu šumu, a pola sata poslije izlazi na livade gdje pasu konji, a malo podalje stado gladnih ovaca. Na stazi se našao i šareni poskok koji je ubrzo šmugnuo u svoje skrovište. Očito je da se više preplatio planinara nego mi njega. Ili je to možda bilo po onoj staroj: »Pametniji popušta.«

Ubrzo stižemo do sedla na Štinom dolu s većim ostatkom snijega i omanjim jezercem koje je nastalo njegovim otapanjem. Slijedi strmiji uspon oko sat i pol do vrha Bjelašnice. Oko nas je bilo puno proljetnog cvijeća, a sve širi vi-

dik otkriva je svu ljepotu okolnih planina, Visočice, Prenja i Čvrsnice. Svi njihovi vrhovi još uvijek su imali bijele kape, jer je ova zima bila duga i snjegovita. Što smo bliže vrhu, jasnije se vidi opservatorij na njemu. Velika narančasta zgrada postajala je sve većom, a bijeli jezici snijega što su se spuštali niz padinu izgledali su kao ostaci ledenjaka. Zadihani, ali i sretni, stigli smo na vrh i prije naznačenog vremena.

Nažalost, ubrzo smo vidjeli da je još nedavno ovdje bjesnio rat. Nekada vitki televizijski toranj ležao je srušen i oslonjen na obližnju zgradu koju je gotovo cijelu uništio. U zavjetrini smo odahnuli, a potom se uspeli na terasu opservatorija s koje je širok vidik na sve strane. Visina od 2067 metara to omogućava. Vidljivost je bila vrlo dobra, pa smo između ostalog mogli dobro vidjeti cijelu olimpijsku stazu za skijaški spust. Nikako nisam mogao uskladiti dva događaja suprotnih osjećaja i predznaka: najveću svjetsku sportsku priredbu i okrutan rat.

Podijeljenih misli pošli smo dalje. Poslije smo spoznali da je sljedećih tri sata bilo nešto najljepše što je većina od nas ikada proživjela u planinama. Blago valovita visoravan, prepuna cvijeća, stada ovaca što se hlađe na snijegu i pogledi na obližnje kamenite vrhove nešto je što

DAMIR BAJS

Opustošena zgrada opservatorija na vrhu Bjelašnice

se riječima ne može dočarati. To treba vidjeti i doživjeti! Sve je bilo nekako veliko i lijepo, kao u snu. A tek mirisi oko nas: prava aroma terapija. Dode nam da legnemo i uživamo, ali zbog kratkoće vremena žurimo dalje.

Tri sata nam je trebalo do prvoga planinarskog doma Sitnik. Iako je zatvoren, mogli smo se opskrbiti hladnom vodom iz obližnjeg bunara. Za idućih pola sata stigosmo do planinarskog doma Stanari i tu imamo dulji odmor. Dom se nalazi iznad samog pastirskog naselja, uz još nekoliko vikend kućica. Ove ga je zime teško oštetila lavina s obližnje padine. Odnijela je cijeli bočni zid zgrade, pa sad izgleda kao

DAMIR BAJS

Planinarski dom Sitnik

DAMIR BAJS

Sudionici prvog poslijeratnog društvenog izleta zagrebačkih planinara na Bjelašnicu 22. – 25. lipnja 2006.

izlog u kojem možete vidjeti što se radi u prostoriji. Osim toga kao da se cijeli dom malo nakrivio i pomakao. Domar kaže da će ga do zime popraviti i da je još prije dva tjedna ovdje bilo puno snijega, a prilazni šumski putovi su neprohodni. Nama se na ovoj vrućini to ne čini mogućim, ali kad na susjednoj planini Hraničari ugledasmo velike krpe snijega, znali smo da govori istinu.

Dobar je bio posluženi grah, godio nam je odmor, ali ipak je valjalo poći dalje. Sat vremena poslije i 200 metara niže u šumi nailazimo na planinarski dom Podgradina, koji je zatvoren. Gotovo mi nestvarno izgleda drvena kuća, pomalo orientalnog izgleda, usred duboke šume. Nigdje livade, nigdje vidika ni nekog zanimljivog mjesta u okolici. Nije nam se baš svídalo ovo pomalo mračno mjesto, te smo ubrzo nastavili šumom do posljednjeg u nizu planinarskih domova na ovom dijelu Bjelašnice. Nakon više od sata, povremeno strmog silaza, što su naše umorne noge jedva izdržale, stig smo do neugledne male i stare kuće uz koju se gradi novi dom na Šavnicima. Godine 1999. stari je planinarski dom izgorio, a ova mala

zgrada nekada je bila pomoćna zgrada. Vrlo ljubazni domaćin nadoknadio je nedostatak komfora dobrom kavom i hladnim pićima. Kako je to bilo dobro! A kako i ne bi nakon desetak sati naporna hoda, preko tisuću metara uspona i tisućušesto metara silaska.

Posljednji dan iskoristili smo za posjet dvjema zanimljivim prirodnim znamenitostima, vrelu Stubo, dragocjenom izvoru na jugozapadnoj strani Bjelašnice, gdje se napajaju brojna stada ovaca, i vrelu Bosne kraj Ilijde. Rijeka Bosna ima više desetaka manjih vrela i tek se nakon nekoliko stotina metara sve pritoke spajaju u jedan tok. Između tih malih vodotoka sagradeni su brojni slikoviti mostići, slični onima iz zagrebačkog Maksimira. Cijeli park doima se vrlo lijepim, pomalo podsjećajući na poznate japanske vodene parkove. Naravno da je u sklopu parka i nekoliko ugostiteljskih objekata pa posjetitelj može naći okrjepu za sva osjetila.

I što reći na kraju? Uživali smo u prirodnim ljepotama Bjelašnice, upoznali nove prijatelje i dogovorili buduću suradnju. Ispunila su se sva očekivanja i zato smo se sretni i zadovoljni vratili svojim kućama.

Na Čabulji ovoga ljeta

Ante Juras, Šibenik

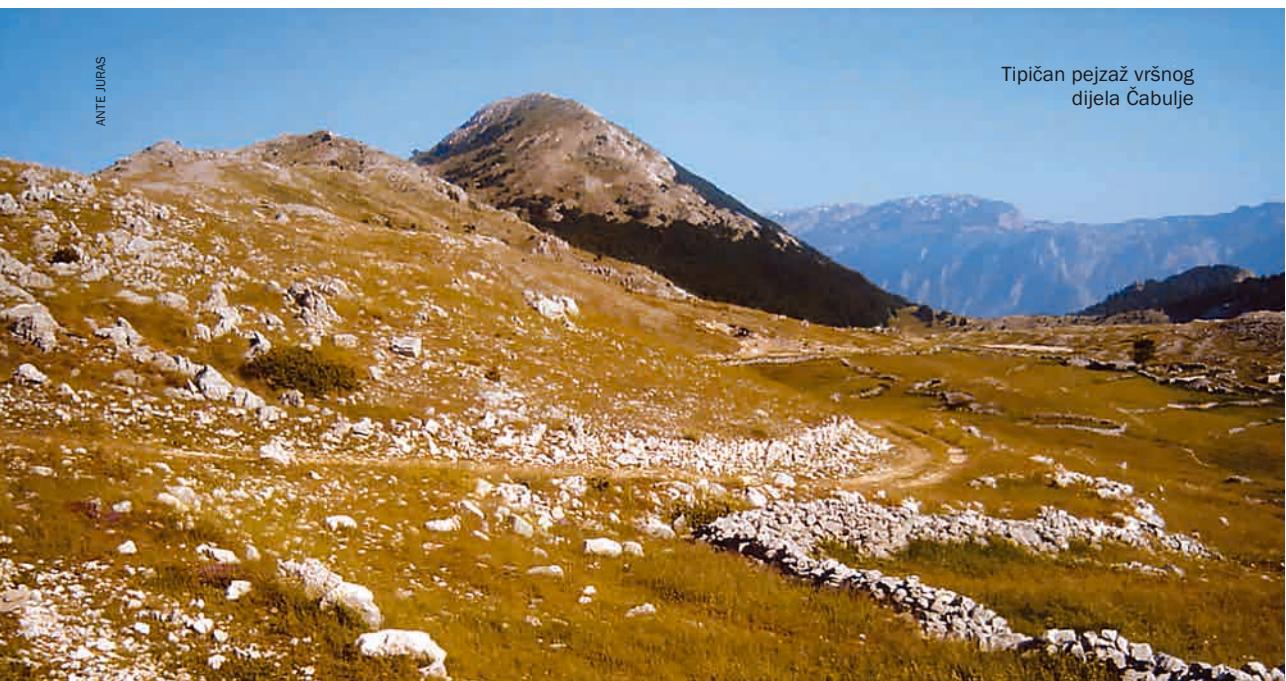
Toplji su ljetni dani kada planine pjevaju. Pjesma planine, nebo plavo i čisto, bijeli, na suncu isprani kamen, vatromet zelenih boja i planinskog cvijeća... to je Čabulja.

Vrijedi uistinu doći i posjetiti ovu lijepu hercegovačku planinu. Njezin gotovo 30 kilometara dug kameni lanac doima se veličanstveno, kao i široki vidici te strme stijene i litice dostoje stijenama obližnje Čvrsnice. To je razlogom što je šibenski »Kamenar« u plan ovo-ljetnih izleta uvrstio i Čabulju. Dug put do ove planine prekidali smo zanimljivim usputnim skretanjima. Najprije smo u Grabu, mjestanu nedaleko od Trilja, pogledali stare i slikovite vodenice, veliko ribogojilište i izvor istoimene rječice. Vodenice su u tradiciji Grabljana sinonim kruha i obilja. I dok drugdje vodenice predstavljaju objekt etnografije, ovdje su one dio gospodarstva. Posvuda bujno zelenilo zagrlilo stisnute kuće vodeničara, a slatki miris mljevena žita širi se uokolo!

Na našem dalnjem putu pratimo modro-zeleni tok Cetine i uskoro prelazimo granicu. Stigli smo u Ljubuški. Njegov prvi spomen datiran je u sredinu 15. stoljeća, a kroz povijest se javlja pod različitim imenima: Lublan, Lubussa i dr. Na uzvisini iznad mjesta ostaci su srednjovjekovne utvrde koju je, izgleda, podigao herceg Stjepan Vukčić Kosača. Turci su je zauzeli 1472. i držali do 1878. kada je Bosnu i Hercegovinu anektirala Austrija.

Danas je Ljubuški moderan grad, gospodarsko i političko središte ovoga kraja. Proći kroz Ljubuški, a ne svratiti na Trebižat i vidjeti slap Kravice bio bi pravi propust. Svega nekoliko kilometara od grada, rijeka Trebižat tvori taj nadaleko poznati slap. Široka sedrena barijera, za najvećeg vodostaja široka čak i do 130 metara, izaziva divljenje. Iz bezbroj pukotina 30 metara visoke stijene šikljaju mlazovi vode, a ugodna svježina i miris vodenog bilja širi se među kupačima i brojnim posjetiteljima. Sve

Tipičan pejzaž vršnog dijela Čabulje

podsjeća na plitvičke Sastavke. A sunce žestoko prži.

U nedalekom Međugorju velika je gužva. Mnoštvo hodočasnika došlo je na proslavu 25. godišnjice Gospina ukazanja. Ovdje smo se najduže zadržali i sjedinili s mnoštvom u molitvi i zahvali.

A onda, za svega pola sata vožnje, eto nas u Mostaru. Dočekali su nas naši dragi prijatelji iz HPD-a »Prenj 1933«. Uz njihovo vodstvo razgledavamo zanimljivosti glavnoga hercegovačkog grada.

Već su popodnevni sati, a sunce ne popušta. Žurimo u Bogodol. To je naselje u podnožju Čabulje, 20 kilometara od Mostara. Naši su nas domaćini usputno zaustavili na najboljem vidi-kovcu na široku panoramu Mostara. Okolinu nadvisuju brda Hum i Stolac i 107 metara visok toranj crkve sv. Petra i Pavla. Kažu da je Mostar dobio ime po »mostarima«, čuvarima mosta, a neki misle da je postalo od riječi most i star, vezujući ga tako uz Stari most. Užitak je doći u Mostar, na lijepu i zelenu Neretvu.

Noć smo proveli u planinarskom domu u Bogodolu, zapravo preuređenoj nekadašnjoj školi. Dom ima dvije spavaonice s petnaest kreveta, dnevni boravak i kuhinju, električnu energiju i vodu iz cisterne. Pred domom je pogodan

prostor za odmor i druženje, gdje smo blagovali te uz pjesmu i ugodan razgovor ostali do kasno u noć.

Ujutro, drugog dana našega boravka, probudilo nas je sunce i veseli cvrkut ptica u Bogodolskoj dolini. Bogodol, nakon posljednjeg rata raseljen i sada uljepsan vikendicama Mostaraca, još je spavao kad smo krenuli u pohod Čabulji. Ta je planina najvećim dijelom gola i krševita. Smjestila se između rijeka Drežanke i Neretve, podno Čvrsnice, a krase je brojni vrhovi iznad tisuću metara. Najviši je Velika Vlajna (1780 m), pa slijede Mala Vlajna (1686 m), Ošljak (1682 m), Medvjed (1679 m), Zasjeda (1625 m) i još neki manji.

Dakako, krenuli smo na najviši vrh. U literaturi i na zemljovidima navode se različita imena i visine tog vrha. Najčešće je ime Velika Vlajna, ali i Velika Vlajina i Velika Vlahinja. Zasigurno je Vlajna nastala sažimanjem imena Vlajina ili Vlahinja, a sve je vezano uz nekadašnje Vlahe na ovim prostorima. Stanovništvo u podnožju planine zna za Čabulju kazati Čabolja.

Za visinu najvišeg vrha navode se podaci: 1776 m, 1779 m i 1780 m. Uzmimo, ipak, za točnu nadmorsku visinu podatak upisan na vrhu planine: Velika Vlajina, 1780 m. Uspon marki-

ANTE JURAS

Na putu za Veliku Vlajnu

ranom stazom s južne strane, od Bogodola do vrha, traje oko pet sati. On se može i skratiti za oko dva sata terenskim vozilom na makadamskom putu do Gornjih Dolaca. Kao orijentir služi Čuljkova vikendica. Ovdje vožnju možemo prekinuti i nastaviti pješice oko jedan sat do lokve Kondžuše (1500 m), ili nastaviti vozilom još koji kilometar, a onda pješice, opet oko jedan sat, do spomenute lokve. Ona je ugodno mjesto za duži odmor prije strmog uspona na sam vrh.

Do lokve put vodi valovitim obroncima vrletne i bezvodne Čabulje. Na zelenim livadama i pašnjacima šareni se raznobojno planinsko cvijeće i naročito veliki grmovi majčine dušice. Pastira i njihovih stada, međutim, ne vidimo. Nakon rata ih nema. Planina je utihnula. Kao spomen na bolja vremena tu je Pogledača (oko 1400 m) s koje su nekada pastiri promatrati kretanje svojih velikih stada ovaca i urušeni katuni s kamenim ogradama oko torova, što podsjećaju na velebitsko Mirevo.

Još su očuvane čatrnje u Donjim Docima i Bogodolskoj uvali i ledenjače u Dolovima iz kojih se vadio snijeg i topio za napajanje stoke i dobivanje vode. Tek se na sjevernoj padini planine pojavljuju stalni vodotoci. Oni hrane Drežanku, koja izvire ispod Čvrsnice i ulijeva se u Neretvu kao njezin desni pritok.

Oskudica vode i žarko hercegovačko sunce nisu umanjili ljepotu planine ni užitak planinarenja. Ipak je pravi spas hladovina šumskog područja Vanjača koje se proteže od lokve Kondžuše do pred sam uspon na vrh. Od lokve do vrha preostalo nam je oko 2 do 2 i pol sata strmog uspona.

Vrh je zarastao tvrdom masnom travom i klekovinom bora, a u jamama i procjepima bijeli se vječni snijeg. HPD »Prenj 1933« označio ga je metalnim križem i pločom s natpisom.

Uspon na vrh i zanimljiv vidik s njega podsjećaju na sliku planine iz dječijih slikovnica. Sa sjeverne strane planina se strmo ruši u veliko i zastrašujuće kamo grotlo pred kojim su se ispriječile okomite stijene Čvrsnice prošarane snijegom. Dolje, na dnu grotla, gdje su se Čabulja i Čvrsnica nešto više razmakle, nižu se naselja Perutac, Petralj, Striževo i druga. Među njima sjaji se Drežanka, duga 32 kilometra.

ANTE JURAS

Vidik s vrha Čabulje podsjeća na alpske krajeve

Njezin kanjon smatraju najdubljim i najljepšim u Bosni i Hercegovini. Jasno se razabiru obližnji vrhovi Čvrsnice: Pločno (2228 m) i Veliki Vilinac (2116 m) i Pešti brdo (2030 m) te malo dalje, obavijeni plavkastom izmaglicom, Prenj (2123 m), Vran (2074 m) i Cincar (2006 m). Kad je vrijeme čisto i bez izmaglice, vidi se čak i televizijski toranj na biokovskom Svetom Juri (1762 m). Posvuda iskonska ljepota i čarobni vidici!

Ovim su carstvom prirode nekada davno gospodarili hrvatski knezovi. To potvrđuje natpis kneza Babonića, uklesan 1354. godine u stjeni Zaušja i zapis vojvode od Masne, kojim taj srednjovjekovni velikaš proklinje svakoga tko ukloni njegovu ploču ili potare slova, danas jedva vidljiva u izlokanom kamenu na putu od Drežanke na Malu Čvrsnicu.

Preko Čabulje najbliža je veza između Masne Luke i blidinskih sela pod Čvrsnicom s mostarskom ravnicom. Tim je putom vodila i nekada popularna Hercegovačka planinarska obilaznica. Vodila je od Stare Drežnice preko sela Vrdi i Krkovačkog klanca na Veliku Vlajnu i dalje u Bogodol. Također, sadašnjim vrlo lošim makadamom dugim 50 kilometara, moguće je doći u Bogodol i na Čabulju iz smjera Blidinja, preko Klanca, Pavlove jele i Ladine.

I dok ovo pišem pred očima su mi Dražen, Miljenko, Olga, Smilja, Goran i drugi prijatelji Mostarci, rascvjetani grmovi majčine dušice, mirisi zelenih pašnjaka i proplanci obasjani suncem. Bože moj, Čabulja!

U potrazi za izgubljenim Zrinom

Što ima na Hrastovičkoj i Zrinskoj gori

Alan Čaplar, Zagreb

Poстоји ли u Hrvatskoj gorovito područje za koje se može reći da je turistički i planinarski pa i općenito gotovo potpuno nepoznato, to je Banovina. Taj veliki prostor, omeđen donjim tokom Une na istoku i jugoistoku, Savom i donjim tokom Kupe na sjeveru te suhom granicom prema Bosanskoj krajini na zapadu, danas zaobilaze svi glavni prometni pravci. Nesretne povijesne okolnosti unazađivale su taj prostor još od turskih vremena pa sve do nedavnog Domovinskog rata, zbog čega se u njemu nisu razvila nikakva veća naselja, a nepostojanje takvih središta glavni je razlog zašto je do danas Banovina nažalost umnogome zaostala i izolirana.

U davnini je to, međutim, bilo razmjerno dobro razvijeno područje, ponajviše zahvaljujući – kakve li ironije! – važnom prometnom položaju na putu između dalmatinske obale i

Panonske nizine. Radi nadzora nad tim prometnim pravcem, vrlo rano razvile su se u Pounju brojne gradine i utvrde, od kojih je s današnjeg povjesnog gledišta najznačajniji Zrin.

Osim toga, na naseljavanje i život u ovom kraju povoljno je utjecalo i rudno bogatstvo. Općenito, područje je bogato kaolinskim i laporastim glinama i u geološkom pogledu je vrlo zanimljivo. Zna se da su željeznu rudaču (limonit) te srebrnu i olovnu (galenit) iskorištavali Kelti. Rudu su poslije iskorištavali i Rimljani, rudarenja je bilo prije dolaska Turaka 1578., a nakratko je obnovljeno i nakon njihova povlačenja.

Zrinska gora – šuma bez vidika

Najveći dio Banovine zauzima prostrana šumovita Zrinska gora, koja daje cijelom području Banovine gorsku obilježju. Gora ima vrlo razgranat reljef s brojnim dugačkim šumovitim

kosama strmih strana između kojih su duboko usječene potočne doline. Iako je površinom veća od većine hrvatskih gora, jedna je od onih o kojima se pisani tragovi jedva mogu pronaći. Sjeverni izdanak Zrinske gore u blizini Petrinje poznat je pod imenom Hrastovička gora i planinarima je malo poznatiji zbog djelovanja petrinjskih i sisackih planinara.

Želite li se uputiti u upoznavanje Zrinske gore, svakako morate računati na nekoliko okolnosti koje će izlet – blago rečeno – učiniti uzbudljivim. Prvo i najgore saznanje je da ne postoji vjerodostojna karta tog područja. Najbolju pomoć za snalaženje pruža Veliki atlas Hrvatske, ali treba znati da su ceste u njemu

označene prema službenoj podjeli na državne, županijske i lokalne, a ne prema kvaliteti kolnika. U područjima poput Banovine to znači da su neke ceste koje su označene kao prometnice županijskog ranga jedva prohodne (oduzmete li gas i izbjegavate rupe možda uspijete proći), a dobar dio »lokalnih cesta« samo se uvjetno može nazvati cestama jer su zarasle, odronjene ili je riječ o uskim kolnim putovima koji jednostavno svakom pažljivom vozaču izgledaju beznadno za prolaz. Putokaza tu i tamo ima, ali oni ne ulijevaju baš neku sigurnost da ste na pravom putu. Na terenu nema ni nekih upadljivih orijentira pa ćete vrlo brzo steći osjećaj da ne znate gdje se nalazite.

Ta uzbudljiva mreža cestovnih iznenađenja, zahtijeva da koristite terensko vozilo ili da svoj automobil za jedan dan prekvalificirate u tu kategoriju, zagrize zubima i prihvivate činjenicu da će vozilu stradati amortizeri i podvozje, te da ćete morati prati automobil od blata koje će se nanijeti na njegove bokove. Autor ovih redaka samo na posljednjem izletu tri-četiri puta opasno je dnom auta zagrebao cestu, što ni suputnicima ni njemu nije ostalo u lijepoj uspomeni. Zvuk paranja metala ispod vas, podsjetit će vas da bi ostati nasukan negdje na Zrinskoj gori bilo ravno katastrofi.

Za planinarenje je cijela gora zapravo potpuno neutaktivna jer je pretežno šumovita, a nema na njoj ni ciljeva kakvi inače privlače planinare. Nema planinarskih ni izletničkih kuća, a premda se mnogi grebeni odlikuju strmim stranama, vrhovi su nezanimljivi jer su zatvoreni šumom ili je vidik koji pružaju toliko siromašan da nije vrijedan spomena. Šumarije koje djeluju na ovom području, nedostupnije šume uopće ne diraju pa je zelenilo zagospodarilo cijelim područjem toliko da je sve osim cesta i putova koje ljudi još koliko-toliko koriste, potpuno neprohodno. Tijekom rata, to je područje

Južna kula zrinske utvrde u središtu Zrinske gore

bilo unutar granica tzv. SAO Krajine, pa dodatnu odbojnost stvara pomisao da možda negdje ima zaostalih mina. Što se toga tiče, treba reći da na Zrinskoj gori nema opasnosti upravo zato što je bila u »unutrašnjosti« »Krajine«, a na Hrastovičkoj gori minski nesigurnim smatra se samo sjeverni dio kod Petrinje u kojem nema planinarskih putova. Minski sumnjava područja označena su pločama Hrvatskog centra za razminiranje.

Možda jedina planinarska vrijednost Zrinske gore upravo leži u njezinoj potpunoj izoliranoći, koja na zalutalog posjetitelja ostavlja dublji dojam nego bilo što drugo. Čovjeka istodobno oduševljava i nelagodnim čini spoznaja da se našao u području koje se nije mnogo promijenilo od 19. i ranijih stoljeća, pustom, tradicionalnom, a po mnogočemu drugačijem od bilo kojeg drugog dijela Hrvatske. Starih drvenih kuća ima više nego u bilo kojem dijelu Hrvatske (30% svih kuća je drvene gradnje), pa bi se svako selo moglo svrstati u kategoriju etno-sela. U mnogim selima još ima ljudi, no riječ je uglavnom samo o starcima. Svi će rado izići iz svojih kuća kad primijete automobil da bi Vas uputili i pročavrljali, jer to nije svakodnevni događaj u njihovom kraju.

Skriveni grad slavnog imena

Najbolji primjer koliko je Zrinska gora malo turistički i planinarski poznata je utvrda Zrin, po kojoj su ime dobili cijela prostrana gora i slavni rod hrvatskih velikaša Šubića. Ova bi utvrda, da se nalazi na nekom turistički privlačnijem području, već zbog samog imena Zrinski koje je obilježilo hrvatsku povijest, bila zasigurno prvorazredna turistička atrakcija. Ona je, međutim, u prilično jadnom stanju, no bar je prilaz od sela Zrina do utvrde prokrčen, tako da ćete – uspijete li naći pravu »cestu« do sela – razmjerno lako stići do ruševine.

Utvrda Zrin se prvi puta spominje krajem 13. stoljeća kada su njime vladali Babonići. Poznato je da je već tada bio sjedište njihova golema posjeda na lijevoj obali Une. Ne zna se kako je kralj Ludovik I došao u posjed tih imanja, ali se pouzdano zna da je 1347. knezovima Bribirskim, točnije Grguru i Jurju, sinovima bana Pavla Šubića, uz oprost za njihovo buntovno

Ruševina novog doba – spomen-dom na Čavić brdu

ponašanje i u zamjenu za posjed Ostrovicu blizu Skradina darovao posjede u Pounju kojima je upravno sjedište bio Zrin. Kralj Ludovik na taj je način premještao opasne mu velikaše iz Bosne i Dalmacije u hrvatske krajeve, pa je slično učinio s Kurjakovićima, Nelipićima, Hrvatinićima i drugima. Bribirski knezovi Šubići postali su tako Zrinski.

Najslavniji izdanak te loze, Nikola Šubić Zrinski rođen je upravo u Zrinu, oko 1508. godine. I nakon njegove junačke smrti kod Sigeta, Šubići su ostali u vlasništvu velikoga zrinskog posjeda sve do turskog zauzeća 1577. i 1578. godine. Utvrdu Zrin Turci su osvojili 20. listopada 1577., nakon što je Ferhad-beg izgradio drveni most preko Une i s pomoću više od 30 topova prešao na drugu obalu. Utvrda i posjed oslobođeni su od Turaka tek krajem 1718. godine.

Povijesni izvori nagađaju da ime utvrde vjerojatno potjeće od arhaičnog glagola zrijeti ili zirkati, što upućuje na dobar vidik i veliku stratešku važnost. Na samom Zrinu, danas se vidi jaki zid koji je okruživao veliki ovalni zaravanak, te visoka i jaka južna kula. Na rekonstrukciji napravljenoj 1700. godine ucrtane su još dvije kružne kule na obodima, a na crtežu i drugim tlocrtima iz 18. stoljeća vidljive su visoke i čvrsto građene odaje koje su služile kao dvor velikaša i za smještaj vojničke posade. Do sredine 18. stoljeća cijeli zrinski posjed bio je pod izravnom upravom Hrvatskog sabora. U ime Sabora područjem upravljao ban pa mu odatle i naziv Banovina odnosno Banija.

Čavić brdo – jedina KT jedine planinarske obilaznice

PD »Gavrilović« iz Petrinje markirao je 1987. godine Partizanski put Banjom iz Komogovine do Klasniča, kojemu je Zrinska gora bila središnja i najviša točka, ali od toga danas nema ništa. Danas je jedina markacija na Zrinskoj gori markacija od prijevoja Kamenice (467 m) do Čavić brda. Markacija vodi po asfaltnoj cesti, koja je u dobrom stanju i lako je prohodna za automobile, ali pruža i pogodnu mogućnost za lijepu šetnju od sat vremena jer nema prometa. Početak je 38 km od Petrinje na cesti prema Gvozdanskom, koja prelazi hrbat gore u blizini najvišega vrha. Na jednom zavoju u blizini prijevoja lijevo se odvaja sporedna asfaltna cesta prema Čavić brdu i Piramidi. Prateći markacije po cesti, za 45 minuta stiže se do raskrižja, odakle desni odvojak vodi prema nepristupačnom vojnem objektu na Piramidi, a lijevo se po cesti stiže za još 15 minuta do razrušenog spomen-doma na Čavić brdu (560 m).

Planinarska oznaka vrha i metalni žig Čavić brda nalaze se na zidu nekadašnjeg spomen-doma. Žig je ovoga proljeća postavilo zagrebačko PD »Ericsson – Nikola Tesla«, jer je

Čavić brdo kontrolna točka njihove obilaznice »Najviši vrhovi hrvatskih županija«. To je jedina kontrolna točka na Zrinskoj gori i jedina planinarska obilaznica koja ima kontrolnu točku na Zrinskoj gori. Ovaj vrh, međutim, nije najviši vrh Zrinske gore i Sisačko-moslavačke županije, već je Čavić brdo zamjena za obližnju Piramidu (616 m), glavni vrh koji je zbog ogradijenog vojnog objekta nepristupačan za posjet.

Hrastovička gora – mini-gora kod Petrinje

Hrastovička gora površinom je mnogo manja od Zrinske gore, ali je planinarski pristupačnija i poznatija. Markacija za uspon na njezin vrhu počinje u selu Hrastovici nadomak Petrinje, na sjeveroistočnom podnožju gore. Do Hrastovice se prilazi iz središta Petrinje, tako da se kreće Ulicom Stjepana Radića u smjeru Hrvatske Koštajnice, a na raskrižju 5,5 km od središta grada skrene desno cestom 1,5 km u Hrastovicu.

Prva markacija je pored crkve (obnovljena 2001.), izvora Bartolovca i kuće u kojoj je 1905. održana prva skupština Hrvatske seljačke stranke, što je obilježeno spomen-pločom na pročelju. Nakon nekoliko minuta put prolazi po kraj ostataka kapelice Sv. Duha, iznad koje se

Strma sjeveroistočna strana Hrastovičke gore, gledana iz Hrastovice

lijevo nalaze ostaci prastare utvrde Stara Hrastovica. Markacije cestom dalje vode mimo kamenoloma i stižu do drugog izvora (desno pored puta) i još 50 m dalje do donje crpne stanice vodovoda, a malo zatim stižu i do gornje crpne stanice. Strmom stazom za dalnjih 150 m dolazi se do vidikovca i zatim za markacijom kroz šumu na vrh. Za uspon treba sat i petnaest minuta.

Vrh Hrastovičke gore visok je 415 metara. Poznat je pod nazivom Piramida, po geodetskoj piramidi što su je krajške vlasti podigle 1864. godine. Na nekim kartama označen je i imenom Cepeliš, nazivom koji ima i selo na sjevernoj strani gore, odakle do vrha vodi nemarkiran kolni put. U blizini geodetske piramide naziru se temelji nekadašnje planinarske kuće. Zanimljivo je da kuća nije propala, već je rastavljena u drvenim gredama, premještena u jedno od obližnjih sela i do danas se koristi.

Preporuka za izlet

Želite li lijep cjelodnevni izlet, najbolje je da povežete uspon na vrh Hrastovičke gore s usponom na vrh Zrinske gore. Od Petrinje se uputite u Hrastovicu, popnite se na vrh Hrasto-

Planinarski putokaz na Hrastovičkoj gori

Piramida na vrhu Hrastovičke gore

vičke gore i vratite istim putom, a zatim nastavite automobilom do prijevoja Kamenice i izlet zaključite šetnjom do Čavić brda. Posjet vrhovima u Banovini može se povezati i s obilaskom Dvora na Uni, Hrvatske Kostajnice ili obilaškom kružne Petrinjske šetnice koju su oko grada uredili članovi HPD-a »Zrin«. Stara utvrda Zrin je zbog slabih cesta ipak nedostupnija, ali je od svih odredišta možda najzanimljivija.

Nije to područje kojem ćete se često vraćati, ali vrijedi ga bar nakratko upoznati, jer je potpuno drugačije od bilo koje druge hrvatske regije i jer ga duh starih vremena i divljine još nije napustio.

Jesenska šetnja po Dilj-gori

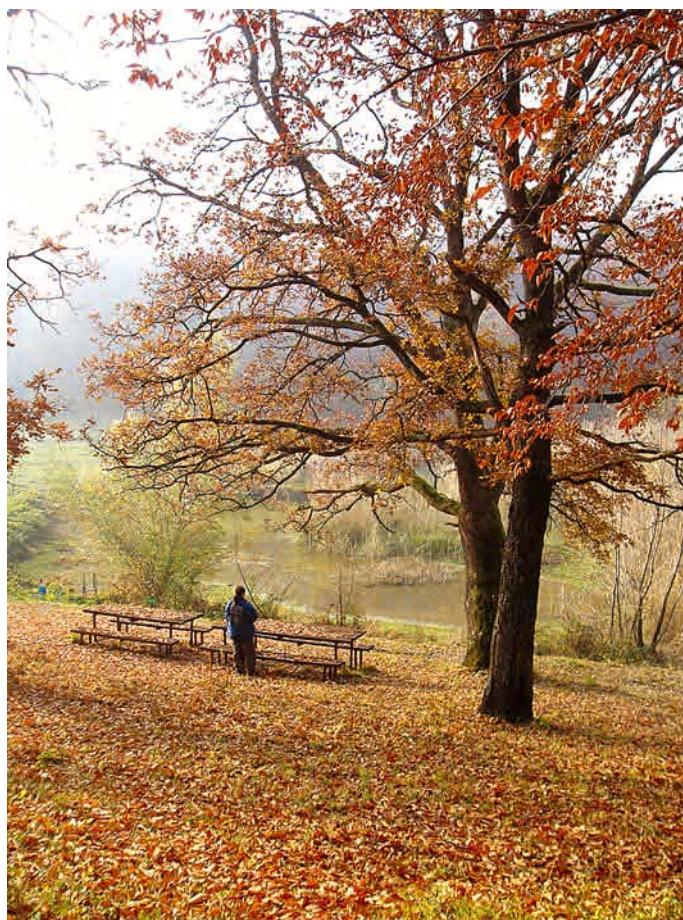
Josip Činkl, Slavonski Brod

Nedjelja 2. listopada 2005. bila mi je posebno zanimljiva jer sam po vlastitoj želji ostao potpuno sam i slobodan lutati po najljepšoj slavonskoj planini, s dva najviša vrha, Degmanom i Cinkovcem. Toga dana nisam namjeravao do njezinih vrhova nego

šetati poznatim planinarskim stazama. Jelena, Rozika i Davorin ostavili su me pod TV-tornjem pored Tonine hacijende, inače veoma poznatog planinarskog okupljačta.

Ostavši sam, poželio sam u prvi mah strom markacijom preko Sokolovca krenuti prema planinarskoj kući na Pljuskari, ali sam odustao. Želja me povukla da prema Pljuskari krenem preko Sv. Petke, koju u posljednje vrijeme mi planinari rijetko posjećujemo. Od raskrižja pored tornja odmah sam se spustio markiranom strminom. Oko mene mir. Tu i tamo čuje se cvrkut uplašene ptice. Vjerojatno me željela odvući dalje od gniazda. Šum lišća pod nogama upozoravao je i ostale stanovnike na prisutnost uljeza.

Nakon desetak minuta evo me pored izvora Sv. Petke. Za divno čudo, bio je uređen. Od ranije sam ga zapamlio kao zapuštenog, s porušenim svetištem. Izgleda da ovo okupljačte žena nerotkinja narod polako ponovno otkriva. Obilazeći izletničku livadu opazih ljubavni zagrljaj između hrasta i manje bukve koji su izrastali zajedno iz istog panja. Stari neugledni mostići prema cesti za Tadijanovićevu Rastušje postaše novi, s betonskom ogradom. Cesta se obukla u novu makadamsku opravu. Izgleda da šumari planiraju nešto što nama planinarima obično ne odgovara. Zaključih: nije

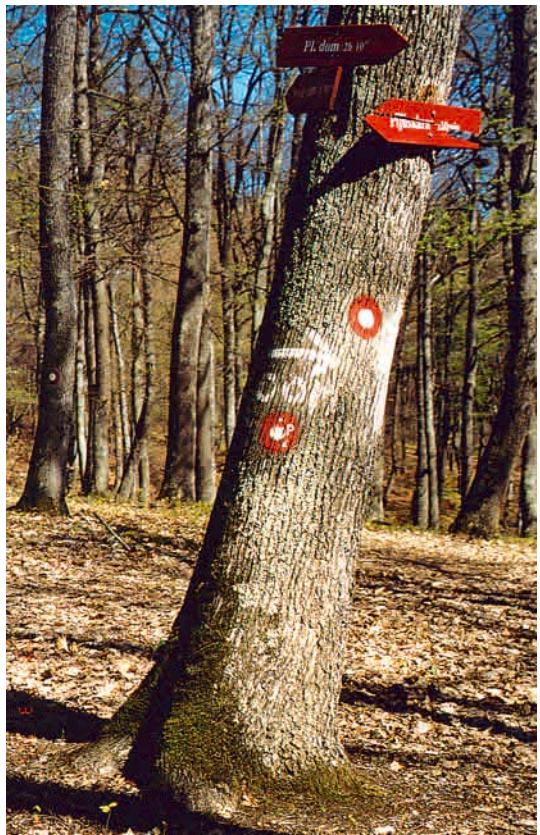
Jesenski ugodaj na Sovskom jezeru

važno. Važno je da se cestom ne mora po blatu kao nekada.

Hitajući prema Pribudovcu, nikako da najđem na skretište uljevo. Već sam se uplašio svoje poslovične nesnalažljivosti u samoći i prirodi, ali, evo uskoro spasonosnog skretišta. Krećem lijevo prema nadstrešnici i nastavljam lagano kroz usnulu jesen.

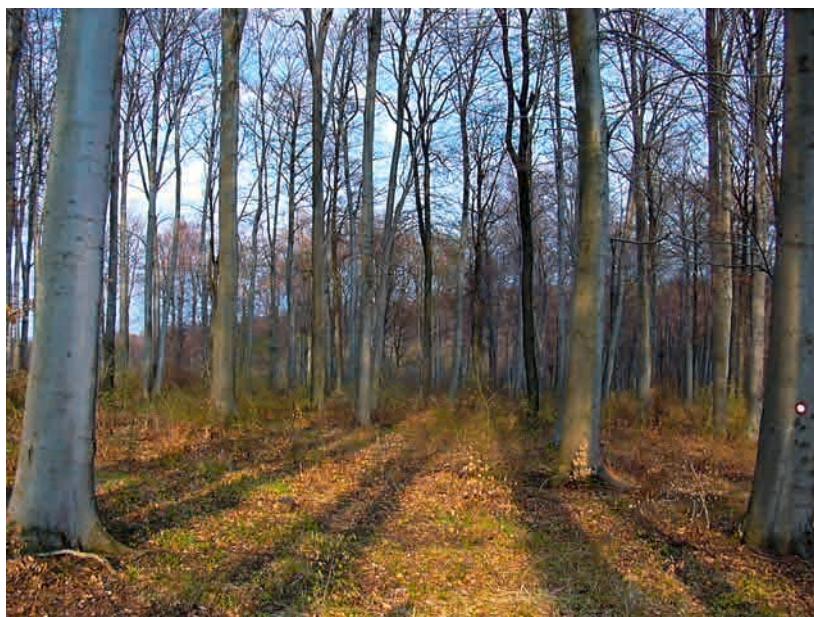
Trava je uz cestu uredno pokošena te me obuzima poseban užitak dok razgledavam cvijeće i mnoštvo jesenjih plodova, bobica. U trenu sam požalio što u društvu nije Ivan s knjigom o otrovnim bobicama. U zraku se osjećalo veliko pospremanje prirode za nadolazeću zimu. Uskoro naiđoh na veliku rupu izlokanu od nedavne kiše. Potok se sigurno naljutio jer ga je ljudska ruka zakovala u betonske cijevi kroz koje mu se nije dalo prolaziti. Toliko se naljutio da ih je razbacao uokolo.

I napokon, nadstrešnica. U mladosti lijepa, a sada oronula od nebrige i paljevine. Ipak, nama planinarima služi kao odmorište prije Galicijana. Razgledavam okoliš. Jedva čujnu tišinu prekida cvrkut ptice i kucaj djetlića. Uređuju šumu. Iako bez vjetra, zvuk polomljene grančice u letu upozorava. Čujem tišinu. Naprsto bruji u ušima. Predivan osjećaj! Imao je

NICA KLEM

Planinarski putokazi na diljskom hrastu

JOSIP ČINKL

Sjene prije sumraka u diljskoj šumi

Bezbroj slapića u kaskadama žubori kanjonom Pljuskare

pravo Pleterničanin Milan Kaučić pišući o tišini.

Turski karanfili u cvatu. Rosa stidljivo miluje svaku travku, svaki cvijetak. Poneki zakanjeli žir možda preglasno tambura udarajući po granama hrasta.

Napuštam ovo umirujuće mjesto i krećem dalje, prema Galicijanima. Kroz šikaru, prema dolje. Pa kroz izorana polja. Prenisko su. Nije mi lako, jer nailazim na jedno, pa drugo, treće raskrižje. Spasonosnog crveno-bijelog znaka niotkuda. Na prvom raskrižju spustih se još, niz strminu, pa ponovno uzbrdo. Na drugom isto. Znam, treba prema zapadu, ali staze, ceste, puteljci, nekako su mi nepoznati.

Proplanak. U daljini kuća, staja, ogradieno dvorište. Vjerovatno Galicijani. Orah. Popadali plodovi prosto mame. Žele u vrećicu, koju žurno vadim iz naprtnjače. U strahu od domaćina obilazim zdanja. Nema nikoga. Vraćam se pod orah i nastavljam. Jabuka u travi. Dvije. Tri. Orasi prelijepi. Preslatki.

Odjednom u daljini skupni lavež. Kao ugođeni orkestar. Sve je bliži. Skrivam skupljeno u naprtnjaču i hrabro prema lavežu. Nije jedan, nego cijeli akord iz više grla. Uskoro, evo ih! Sjuriše se prema meni niz strminu. Tri crna

Planinarska kuća na Pljuskari

Na obali jezera Petnje

ovčarska psa, gavrana. Ne žele poznanstvo. Samo upozoravaju na zajedničku hrabrost, koja ih još više zaokupi u blizini čobana. Prekrasni, rundavi, a nikakvi. Autohton Slavonci puni čičaka, bez krpelja. Sama ih priroda uređuje i njeguje. Uskoro nailazi on, Mijo, gazda osamljenog imanja. Starosjedilac, lovac i umirovljenik iz Glogovice kućni broj 27.

Nedugo zatim napuštam ovo zanimljivo društvo i krećem prema šumi Dani. Uočavam svako drvo obilježeno narančastom šumarskom bojom. Uskoro će nestati i ova, jedna od najljepših šuma na Dilju. Šumari kažu opravdano, jer je sazrela.

I dalje me prati tamburanje žireva po granama. Igraju neku svoju igru. Kao da se utrkuju koji će prije do zemlje. Ne znaju što ih dolje čeka. Možda mladi hrast. Možda divlja svinja. Čeka ih sigurno jedan novi životni ciklus. Oko trideset centimetara duga i mlada bjelouška zapriječila mi je put. I ona je plazila u skori zimski san.

Nailazim na poznatu markaciju i nastavljam dalje u neizvjesnost, jer nailazim na nepoznat proplanak gdje je nedavno bila šuma. Markacije su nestale kao da ih nikada nije ni-

bilo. Snalazim se nekako. Prepoznajem šumarak i hrabro prema njemu. Nije lako jer je visoka trava. Otkrivam. Griešim. Šumarak ipak nije moj, nego neki drugi. Eh, da je sad Ivica ovdje, bilo bi mi mnogo lakše. Nastavljam i, napokon, u daljini prepoznajem pravi, moj šumarak, Pljuskaru. Tu je planinarska kuća koju mi Brođani zovemo Davorinovom kućom, po našem Davorinu Molnaru, planinarskom entuzijastu bez kojeg ne bi bilo ovoga lijepog zdanja.

Prilazim poznatom mjestu. Putokaz upozrava na donošenje loživog grana. Malo dalje novi upozorava na čistoću, u stilu »ponesi svoje smeće sa sobom«. U kući i oko nje mnoštvo školaraca. Pronalazim Blaženku, koja često dovodi svoje »Šiške« iz OŠ »Blaž Tadijanović«, ujedno i sekciju našega planinarskog društva. Ima ih više od pedeset. Svi su se upisali u knjigu veselja.

Nakon odmora i kraćeg zadržavanja krećem za Gromačnik preko jezera Petnje. U sumrak stižem do jezerca u kojem se kočoperilo nekoliko crvenperki i zanimljivih kreketala. Ovdje su me od jutra čekali jutrošnji suputnici s planinarskim osmjesima i ukusnim zalagajem.

Novo speleološko učilište

Špiljski sustav Matešićeva špilja – Popovačka špilja

Vlado Božić, Zagreb

Kada su prvi istraživači špiljskog sustava Matešićeva špilja – Popovačka špilja počeli istraživati špiljske kanale kojima protjeće potok, zbog ondašnjih teškoća svladavanja vodenih prepreka nisu ni sanjali da bi to jednog dana moglo postati speleološko učilište. A upravo je taj sustav posljednjih nekoliko godina zbog atraktivnosti i ljepote postao jedno od obveznih odredišta speleoloških škola zagrebačkih, karlovačkih, šibenskih i drugih speleoloških udruženja.

Špilja s dva ulaza

Ovaj je sustav zapravo jedna špilja s dva ulaza. Jedan ulaz je Matešićeva špilja, stotinjak metara istočno od sela Matešića, oko 3 km istočno od Slunja. Kod Matešića sela završava potočna dolina duboka dvadesetak metara, kojom sada samo povremeno teče potok.

Prije tridesetak i više godina potok je ponirao u špilju ispod desetak metara visoke okomite stijene i tekao dalje, krvudajući špiljom u sjevernom smjeru, prema rijeci Korani. Potok

Pogled iz Popovačke špilje

Dio špiljskog kanala oko 250 metara od ulaza u Matešićevu špilju

VLAHO BOŽIĆ

je postupno počeo ponirati ispred ulaza u špilju. Kad u potoku ima dovoljno vode, ona ponire dvadesetak metara ispred špilje, ali u ljetnim mjesecima potpuno presuši pa je korito potoka suho. No, potok se pojavljuje u špilji oko 200 metara od ulaza i teče dalje kroz cijelu špilju.

Drugi se ulaz nalazi oko 500 m sjeverno od ulaza u Matešićevu špilju. To je ulaz u Popovačku špilju, udaljen od korita rijeke Korane pedesetak metara. Potok istječe kroz ovaj otvor i utječe u Koranu.

Dužina je glavnog kanala špilje oko 640 metara, a dužina s bočnim kanalima više od jednog kilometra. Zanimljivost špilje je špiljski kanal kojim protjeće potok i pravi jezera, bukove i slapove koje nije jednostavno savladati.

Prvih je dvjestotinjak metara lako prohodno jer sada tu nema vode, a špiljski je kanal prostran, samo je na jednom mjestu potrebno puzati desetak metara. Oko 200 metara od ulaza u Matešićevu špilju iz sitastog sifona izbjija potok i počinju poteškoće, jer je špiljski kanal mjestimično uzak, bočne stijene su zasigane, ali strme, pa dalje nije moguće prolaziti suh, već se svakako mora gaziti po vodi, mjestimično dubokoj do pasa.

Najveću prepreku dalnjem napredovanju predstavlja slap udaljen oko 400 m od ulaza. Visok je oko dva metra, a ispod njega se nalazi

jezero dublje od čovjekove visine. Za silazak niz slap i ulazak u jezero potrebno je prilično vještine. Jezero treba proći njegovim rubom, gdje je voda duboka upravo toliko da čovjeku ostane glava iznad vode.

Slijede uski dijelovi špilje, gdje se treba provlačiti kroz vodu ispod niskog suženja ili po skliskim stijenama penjati iznad suženja. Posljednjih pedesetak metara špiljski kanal tvori dugačko jezero u kojem je voda duboka do pasa, s muljevitim dnem i mjestimično niskim stropom. Dolazak na danje svjetlo ujedno znači i dolazak u Popovačku špilju i ugodan završetak ove pustolovine. Odavde se kroz dvostruki otvor Popovačke špilje pruža lijep vidik na livađicu između špilje i rijeke Korane.

Ljudsko sklonište od davnina

U Matešićevu špilju ljudi su ulazili odavno. U prostranoj ulaznoj dvorani nađeno je ljudskih izrađevina iz brončanog doba, starog i srednjeg vijeka. Nalazi su pohranjeni u Gradskom muzeju u Karlovcu. Istraživanja dubljih dijelova počela su još u prvoj polovini prošlog stoljeća, o čemu svjedoči nekoliko potpisa iz 1917. godine, koji su od ulaza udaljeni oko 250 m.

Prava speleološka istraživanja ostvarena su u drugoj polovini prošlog stoljeća. Prvi speleolozi u Matešićevoj špilji bili su članovi PD »Du-

Speleolozi u
jezeru ispod
dvometarskog
slapa

VLADO BOŽIĆ

bovac« iz Karlovca, koji su 1959. prodrli oko 300 m daleko od ulaza i snimili prve fotografije. Istraživanja su tijekom 1966. i 1967. nastavili članovi SO PD »Zanatlija« i PD »Željezničar« iz Zagreba. Oni su u istraživanje krenuli iz Matešićeve špilje i iz Popovačke špilje, ali nisu prošli daleko. Za špilju su saznali speleolozi PDS »Velebit« iz Zagreba i tijekom 1967., 1971.

i 1972. bezuspješno je pokušavali proći. Prolazak im je uspio tek 1973. Ušli su kroz Matešićevu i izašli iz Popovačke špilje, pa su odmah prošli i obrnutim putom, tj. uzvodno. Uspjelo im je zato jer su imali ronilačka odijela pa im prolazak kroz podzemni vodotok nije bila prepreka. Tada su izradili i topografski nacrt, ali ga nažalost nisu objavili niti o svom uspjehu pisali.

VLADO BOŽIĆ

Jedan od
neugodnih
uskih prolaza

Gužva u špilji i oko nje

Mlada generacija karlovačkih speleologa (članovi SO PD »Dubovac« i SD »Karlovac«) slučajno je u proljeće 1997. saznala za špilju i odmah je istražila. Izrađen je detaljan topografski nacrt, snimljeno je mnogo fotografija i u časopisu Speleo'zin br. 8/9 za 1998. objavljeni su rezultati istraživanja.

Od tada su špilju počeli posjećivati i drugi speleolozi da bi provjerili svoje sposobnosti i opremu. Gotovo sve speleološke škole počele su posjećivati ovu špilju za jedan od završnih izleta. Svi koji su jednom prošli kroz ovaj špiljski sustav izrazili su želju da ga posjete još koji put, jer je doživljaj nezaboravan.

Prolazak ovim sustavom znatno je ugodniji ako se rabe ronilačka ili suha nepromočiva odijela. Međutim, njih nema svatko, pa se u protivnom treba smočiti u vodi temperature samo

6 °C. Srećom, za prolazak treba samo pola do tričetvrt sata, što je podnošljivo.

Ove, 2006. godine, u ovaj su špiljski sustav došli speleolozi iz više gradova, pa je bilo i gužve. Za vikenda 8. – 9. travnja sudionici speleološke škole HPD »Željezničar« zatekli su tamo školarce iz Karlovca, Šibenika i Kastva. Karlovčani su u stijeni ispred ulaza u Matešićevu špilju postavili užeta za penjanje, spuštanje i priječenje, pa je sustav postao višenamjenski. Ispostavilo se da je teren idealno speleološko vježbalište ili učilište, jer se može učiti i vježbati kampiranje u prirodi (na otvorenom i u špilji), učiti i vježbati upotrebu užeta za spuštanje i penjanje, prolazanje suhim i mokrim dijelovima špilje, uz predavanja sa zornim primjerima iz geologije, hidrogeologije, paleontologije, bio-speleologije, topografije i o drugim temama.

VLADO BOŽIĆ

Penjačke vježbe na stijeni iznad ulaza u Matešićevu špilju

Pothlađivanje tijela

prirpemio: dr. Dario Švajda, Požega

Pothlađivanje ili hipotermija je posljedica izloženosti tijela niskoj temperaturi. Normalna tjelesna temperatura tijela je $37,5^{\circ}\text{C}$, a već ako padne ispod 35°C govorimo o pothlađivanju.

U planini se tijelo može pothladiti zbog teške fizičke iscrpljenosti, što je najčešće rezultat precjenjivanja mogućnosti. Daleko češće do pothlađivanja dolazi uslijed bolesti, ozljedivanja, pada u ledenjačku pukotinu ili zatrpanjana lavinom. Planinari bi svakako trebali imati na umu da pothlađivanje može nastati u svaku dobu godine, bez obzira na temperaturu zraka, čak i onda kada je iznad 10°C .

Brzina pothlađivanja ovisi o više faktora. Primjerice, što je temperatura okoline niža, pothlađivanje je brže i opasnije. Slično tako, što je veća brzina vjetra to je i pothlađivanje brže. Vlažna odjeća pojačava hipotermiju, a voda ubrzava pothlađivanje i do 30 puta. Poznato je i to da se djeca i stariji brže pothlađuju (djeca imaju veću površinu tijela i tanje masne naslage, a stariji imaju manje zaštitnog potkožnog tkiva).

Nažalost, kronične bolesti pogoduju pothlađivanju, a slično tako djeluje i alkohol. On proširuje potkožne krvne žile i na taj način povećava gubitak topline.

Organizam nastoji zadržati tjelesnu temperaturu uz pomoć različitih mehanizama. Primjerice, krv manje kola krvnim žilama kože i potkožnog tkiva tako da se važni organi (srce, mozak i bubrezi) puno manje i sporije pothlađuju nego koža i potkožje. Zbog tog mehanizma postoji razlika u temperaturi perifernih dijelova tijela i unutrašnjosti tijela. Ova dva sistema su izolirana sve do trenutka dok ne počnemo pomicati tijelo. U tom trenutku se hladna krv miješa sa topijom i dolazi u unutrašnje organe te tako pogoršava i ubrzava pothlađivanje cijelog tijela. Posebna opasnost prijeti

kada hladna krv dođe u srce, jer može izazvati opasne poremećaje srčanog rada.

Kada jednom nastupi značajno pothlađivanje, hibernacija predstavlja glavni zaštitni mehanizam tijela. To je stanje slično zimskom snu u kojem se smanjuje potreba za kisikom, jer svi organi rade usporeno. Kada je tjelesna temperatura manja od 24°C , potreba za kisikom je 50%, a kada je manja od 20°C , potreba za kisikom je 25%. Zbog toga možemo reći da kod teškog pothlađivanja organi mogu ostati dulje vremena neoštećeni, odnosno da se nakon ugrijavanja mogu potpuno oporaviti.

Hipotermija se rijetko prepozna, a čest je uzrok smrti. Zbog toga važi pravilo da se nikoga ne može smatrati mrtvim dok ga se ne utopli i tada utvrde znakovi smrti. To se pravilo može zanemariti samo u slučaju kada su vidljive povrede takve da je očito smrt već nastupila.

Znaci pothlađivanja

Posumnjamo li da je došlo do pothlađivanja, moramo već na mjestu unesrećivanja procijeniti težinu hipotermije. Za to može poslužiti podjela hipotermije po stadijima:

- stadij I: $35 - 32^{\circ}\text{C}$
- stadij II: $32 - 28^{\circ}\text{C}$
- stadij III: $28 - 24^{\circ}\text{C}$
- stadij IV: $< 24^{\circ}\text{C}$

Stadij I – Unesrećeni je pri svijesti, ima tresavicu, uz nemirenost, ataksiju (nesiguran, nepravilan hod), smanjenu sposobnost procjenjivanja, amneziju, strah, nervozu, glad, mučninu, iscrpljenost, vrtoglavicu ili je dehidrirao. Disanje i puls su mu ubrzani, a tlak povišen, no obrambeni mehanizam je sačuvan i nema problema sa cirkulacijom. Unesrećeni se nalazi u tzv. »sigurnosnoj zoni«, još uvijek ima dobru cirkulaciju i nalazi se izvan životne opasnosti. Podcjenjivanje ovih simptoma u planini i na velikoj visini može

imati kobne posljedice. Moramo poduzeti sve kako bismo pothlađivanje zaustavili.

Stadij II – Unesrećeni je miran i nema tresavice. Moguće su pojave neočekivanog poremećaja rada srca, dolazi do pada tlaka i nesvjetice. Prisutna je jaka pospanost do nesvjetice, usporeno disanje, proširene zjenice, pojava tekućine u dišnim putovima, kašljanje, usporeni voljni pokreti i refleksi te potreba za bezrazložnim skidanjem odjeće.

Stadij III – Nesvjetica. Široke zjenice ne reagiraju na svjetlo i ukočene su. Tlak je nizak, nedostatak refleksa, neosjetljivost na bol, metabolički poremećaji, poremećen rad srca do potpunog prestanka rada srca. U ovom stadiju su svi procesi u organizmu usporeni.

Stadij IV – Unesrećeni je u komi i nema rada srca i disanja. Temperatura je ispod 24°C. Iz ovog stadija se tjelesne funkcije nakon oživljavanja i ugrijavanja mogu potpuno oporaviti.

Prva pomoć kod pothlađivanja

U slučaju pothlađivanja, ne smije se dozvoliti pomicanje dijelova tijela unesrećenog, već treba imati na umu veliku osjetljivost srca na grube pokrete i nisku temperaturu, nedostatak tekućine i veliku razliku u temperaturi između perifernog i centralnog dijela tijela.

Ako se nalazimo u planini, moramo podići šator ili sličan zaklon (rupa u snijegu, alufolija) gdje ćemo se moći brinuti o unesrećenom. Unesrećenoga treba izolirati od podlage postavljanjem podmetača. Treba svakako promijeniti mokru odjeću, a ako je unesrećeni pospan i u stadiju II, odjeću režemo i unesrećenog pokrivamo suhom odjećom.

Topli napitci smiju se давati samo kada postoji refleks gutanja, jer inače može doći do gušenja. Napitke s puno kofeina treba izbjegavati. Na jednu litru toplog napitka možemo očekivati podizanje temperature tijela za 1 °C.

Dobro je unesrećenoga utopliti tako da ga se umota u foliju i vreću. Tom se mjerom ipak ne postiže ugrijavanje

unesrećenog nego samo sprječava daljnje pothlađivanje. Unesrećenog koji je bez svijesti umotavamo u bočnom položaju.

Helikoptersku evakuaciju treba razmotriti kad god je to moguće. Hitna i brza evakuacija može sprječiti smrtni ishod.

Osim ovih, postoje još i dodatni medicinski postupci koje ovdje nećemo navoditi jer ih može primjenjivati samo dobro opremljeno medicinsko osoblje. Brzim transportom i primjenom medicinskih doktrina, danas se već uspješno spašavaju unesrećeni s tjelesnim temperaturama od 15 °C. Do sada je granica reverzibilnosti (oporavljivosti) organizma temperatura od 13,2° C.

Preventivne mjere

Kao glavne preventivne mjere, planinarima se može preporučiti topla zaštitna odjeća, rezervna suha odjeća i topli napitci. Odlaske u planinu treba dobro planirati, treba svakako pratiti meteorološke prilike i biti spreman na vrijeme odustati od cilja ako to zahtijevaju okolnosti. Svakako treba nositi odgovarajuću planinarsku opremu za zimu (cepin, dereze, pojas i dr.), izbjegavati ekstremno znojenje te redovno mijenjati mokru odjeću (rukavice, čarape, majice).

Na kraju još nešto: Nikada u planinu ne idite sami i ne precjenjujte svoje mogućnosti! Podcenjivanje planine može planinara dovesti u opasnosti kakve ni ne sluti, a to sigurno nitko ne želi na planinarskom izletu.

Visinski logor u Pamiru

ROMAN VUKOVIĆ

VRATIMO SE IZVORNOM NAZIVU!

Iako »su planinari najmanje nadležni za nadijevanje imena gorskim vrhovima, a još manje za mijenjanje već ustaljenih i prihvaćenih imena« (Alan Čaplar, »Dinara, ali i Sinjal«, HP, 7-8, 2006.) želim iznijeti svoje mišljenje kako su to iznijeli i Alan Čaplar i Nikola Gojević. Možda će osvijetliti jednu stranu problema koju su propustili ova dvojica planinara. Možda zato što su mlađi pa se ne mogu sjećati nekih okolnosti u kojima se živjelo u prošlim desetljećima.

Sve do 1991. godine službeni, jednakopravni nazivi za naš jezik bili su hrvatskosrpski jezik ili srpsko-hrvatski. To je pisalo u svim propisima koji su obradivali temu naziva jezika, a i u svim dokumentima koji su sadržavali naziv jezika, npr. u školskim svjedodžbama. Na svim stranim sveučilištima također se je tako nazivao naš jezik. Možemo li, međutim, zato reći da je naziv našeg jezika bio ustaljen i općeprihvaćen i da zbog toga nismo smjeli promijeniti službeni naziv svoga jezika u hrvatski jezik? Ja bih rekao da je naziv jezika bio ustaljen desetljećima, ali ne i općeprihvaćen. Zato je promjena naziva u hrvatski jezik bila nužna. Ima još

puno sličnih primjera: lična karta/osobna iskaznica, pasoš/putovnica itd.

S druge strane, vojni zemljovid bili su temelj za izradu svih ostalih, pa i civilnih zemljovida. Kako je vojska bila pod srpskim utjecajem, tako je nama u Hrvatskoj nametnut naziv za najviši hrvatski vrh (Dinara), na isti način kako nam je bio nametnut i službeni naziv za naš jezik. Slijedeći istu logiku kao iz slučaja o jeziku, možemo reći da je naziv Dinara za najviši hrvatski vrh bio ustaljen i općepoznat desetljećima, ali ne i općeprihvaćen. Zato je promjena naziva najvišeg hrvatskog vrha u Sinjal nužna.

Da samo još malo pojasnim. Alan Čaplar napisao je u već spomenutom osvrtu (s čime se potpuno slažem): »Potpuno je opravданo i logično da bi pri usvajanju imena i unošenju imena u zemljovide ponajprije trebalo pitati i zabilježiti nazine kojima se koristi autohtono stanovništvo, jer od njih nitko nije pozvani da kazuje kako se neki vrh zove.«. Kako su Hrvati (Kijevljani) autohtono stanovništvo, naziv za najviši hrvatski vrh može biti samo Sinjal.

Hrvoje Zrnčić

ALAN ČAPLAR

Vrh planine Dinare, najviši vrh u Hrvatskoj (1831 m)

PLANINARSKI TISAK

PLANINARSKA KARTA OMIŠKE DINARE

Iz tiska je tijekom ljeta izšla prva planinarska karta površinom razmjerno malene, ali visinom i značajem ipak vrlo važne planine – Omiške Dinare.

Kartu je izradila skupina splitskih planinara okupljena pod nazivom »Dinaridi – Adventure Team«, na čelu s Rudolfom Schwabeom. Ova karta, međutim, nije namijenjena samo planinarima već i biciklistima, raftingašima i svima drugima koji žele odmor na omiškom području provoditi na pustolovni način. Posebnost je u tome da je u potpunosti izrađena pomoću GPS-uredaja i zato vrlo precizna, a kao podloga korištena je vrlo pregledna karta Državne geodetske uprave. Rezultat tako sistematičnog i temeljitog pristupa je karta na kakvoj svatko tko se ikada bavio izradom zemljovida, autorima može samo pozavidjeti.

Kartu prati i knjižica od 40-ak stranica u kojoj su opisani svi značajniji ciljevi i zanimljivosti (crkvice, vrhovi i dr.) obuhvaćeni ovom kartom. Tekst u toj malenoj brošurici isписан je usporedno na hrvatskom i na engleskom jeziku. Karta i prateća knjižica mogu se naručiti za 40 kuna preko Ivice Sorića iz Splita, e-mail: suri@fesb.hr.

Alan Čaplar

»HRVATSKA REVIJA« O PLANINARSTVU

U uglednom tromjesečniku Matice hrvatske (broj 2, 2006) izšla je na uvodnom mjestu opširna povijesna studija našeg suradnika Vladimira Jagarića pod naslovom »Zagrebačko planinarstvo u doba NDH«, s obiljem dosad neobjavljenih fotografija dokumen-

tarne vrijednosti (npr. dr. Ante Pavelić na Sljemenu). Ova zanimljiva tema zauzima punih 13 stranica i nastaviti će se u idućem broju. Članak je zapravo dio ovećeg rukopisa koji je pripremljen za tisak u obliku knjige. Napisan je na temelju autorovih sjećanja, razgovora s planinarskim seniorima i tiskanih radova. Vrijedan je prilog planinarskoj povijesti i šteta je što se još uvjek nije našao izdavač za tiskanje knjige, kao ni druge Jagarićeve knjige o zaslžnom predsjedniku HPD-a dr. Ivanu Krajaču, koja je također pripremljena za tisak. »Hrvatska revija« može se kupiti na novinskim kioscima (30 kn) ili u uredništvu, Strossmayerov trg 4, Zagreb (hrvatska_revija@matica.hr).

prof. dr. Željko Poljak

ZBORNIK RIJEČKIH PLANINARA SENIORA 1996 – 2005

Članovi seniori riječkoga PD »Platak« objavili su pod uredništvom Pere Sekulića svoj drugi Zbornik. Prvi je tiskan 1995. na 183, a ovaj novi na 208 stranica. Kao i prvi, pretežni se dio sastoji od izabranih putopisa, koji su ilustrirani brojnim fotografijama u koloru. Ostali dijelovi su posvećeni društvenom radu. Valja spomenuti da je desetak članaka posvećeno radu drugih riječkih društava, tako da knjiga donekle daje sliku planinarskog života u Rijeci.

prof. dr. Željko Poljak

9. POHOD NA DINARU I OTVORENJE PLANINARSKE KUĆE »GLAVAŠ«

Ovogodišnji, 9. tradicionalni uspon hrvatskih planinara na Dinaru bio je po nekoliko okolnosti poseban: održan je na Dan pobjede i Domovinske zahvalnosti 5. kolovoza, otvorena je nova planinarska kuća »Glavaš«, a sve to događalo se u iznimno ugodnom okruženju i ugodaju.

Svi sudionici bili su iznimno sretni i zadovoljni što su se baš u dane sjećanja na »olujne« dane iz 1995. godine mogli uspeti na Dinaru te pred velikim križem na vrhu pokloniti i zahvaliti svima koji su sudjelovali u oslobadanju Hrvatske, a posebno poginulim hrvatskim braniteljima. Planina Dinara u tim je danima pružala zaštitu, bila utočište i dom. Namjera i želja članova HPD-a »Sinjal 1831« je da se uspon održava svake godine upravo u ove kolovoške dane sjećanja, ponosa i zahvalnosti.

Kao i prošlih godina, grupu su pratili vodići i osiguravali članovi HGSS-a. Prije polaska svaki sudionik dobio je kratku brošuricu o Dinari s ucrtanim planinarskim putovima i lokalitetima, a na povratku sudionike je dočekao planinarski grah.

Ovogodišnji uspon na Dinaru bio je poseban i po tome što je otvorena još jedna planinarska kuća na Dinari. To je planinarska kuća u kijevskom zaselku Glavašu, početnoj točki uspona na Dinaru, na nadmorskoj visini 550 m.

Zamisao o uređenju planinarske kuće u Glavašu među članovima HPD »Sinjal 1831« postojala je već dulje vrijeme, a poklopila se sa željom predsjednika društva Nikole Gojevića da planinarama koji pohode Dinaru, svom zavičaju i HPD-u »Sinjal 1831« osobno daruje nešto vrijedno i trajno, što bi bilo korisno svim

Otvorenie planinarske kuće »Glavaš« 5. kolovoza 2006.

dobronamjernim ljudima. U ostvarenju želje pomogli su brojni znanci i prijatelji.

Planinarska kuća »Glavaš« u osnovi je kontejner s dvostrešnim limenim krovom površine oko 25 m². Unutrašnjost je obložena lamperijom, tako da je u kući ugodno i udobno. U kući su dvije odvojene prostorije s dva zasebna ulaza. Jedna prostorija bit će boravak i spavaonica za planinare s 4 – 6 sklopivih ležaja, a druga prostorija bit će službeni ured HPD-a »Sinjal 1831«. Kuća je opremljena hladnjakom, kuhalom, grijalicom, sudoperom, te posudem i priborom za jelo.

Kuća se nalazi dvjestotinjak metara sjeverno od glavaških kuća, na prekrasnom mjestu s vidikom na cijelu okolicu. U okolini kuće može se kampirati, a automobilom se može prići do same kuće. Što se tiče uređenja, tu još ima dosta posla.

Iako je HPD »Sinjal 1831« mlado i malobrojno planinarsko društvo, s planinarskim skloništem »Martinova košara« i planinarskom kućom »Glavaš« za

NIKOLA GOJEVIĆ

Planinarsku kuću »Glavaš« (550 m) darovao je Nikola Gojević, predsjednik HPD-a »Sinjal 1831«

nepunih godinu dana dalo je velik doprinos unaprjeđenju i poboljšanju mogućnosti za planinare koji dolaze na Dinaru. Za sve one koji su u tome pomogli i koji će u tome i dalje pomagati, te za one koji će Dinaru češće posjećivati, ustanovili smo posebno priznanje koje će se dodjeljivati zaslужnim pojedincima, ustanovama i društvima te planinarima koji se 5 ili više puta popnu iz Glavaša do vrha.

Usponi na Dinaru postali su istinska tradicija, dostojna ovog kraja, nas planinara i naše Dinare kao najviše planine u Hrvatskoj. Zato s nestručnjem čekamo sljedeći, 10. uspon na Dinaru koji je planiran za 4. kolovoza 2007. godine.

Nikola Gojević

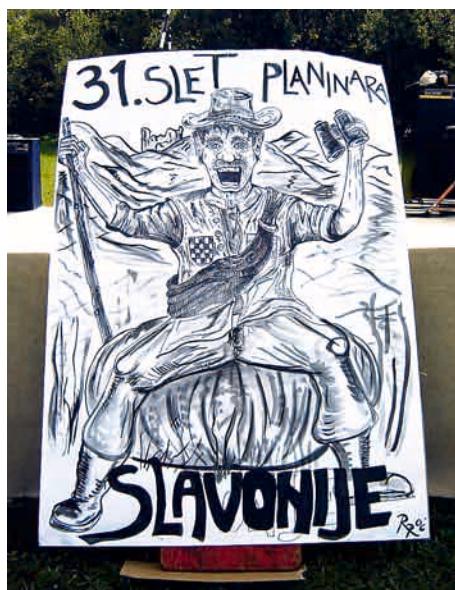
VELIKA GOSPA NA VELIKOM RUJNU

Na Veliku Gospu, 15. kolovoza, na Velikom se Rujnu na tradicionalnoj svečanoj misi okupilo nekoliko stotina ljudi, većinom planinara i mještana iz podvelebitskih naselja. To je iskoristio poznati fotograf Šime Strikoman da bi snimio još jednu od svojih »milenijskih« fotografija. Istovremeno se na tom području održavala planinska utrka od Starigrada do Velikog Rujna (10,3 km), na kojoj je sudjelovalo više od 120 natjecatelja. Među njima je bilo i mnogo poznatih planinara, a pobjednik je stazu istrcao za nevjerojatnih 58 minuta.

Darko Berljak

DANI PLANINARA SLAVONIJE

Nakon kišnih vikenda u kolovozu, prvi, a sunčani vikend u rujnu, privukao je više od 400 planinara na 31. dane planinara Slavonije. Ove godine organizator je bilo PD »Mališčak« iz Velike, a susret se održavao

DRAGO ŠTOKIĆ

na Poljanicama. To je proplanak s livadama u neposrednoj blizini Velike i uz samu granicu Parka prirode Papuk. Želja veličkih planinara je da to mjesto postane novo središte planinarskih i sportskih zbivanja, kako bi se rasteretile livade u dolini Dubočanke. Poljanice su idealna lokacija za okupljanja i druženja planinara jer uz njih prolazi nekoliko markacija, koji kilometar dalje je penjalište Sokoline, ima i nekoliko biciklističkih staza, a ujedno je polazište za paragliding uzletište na Plišu.

DARKO BERLJAK

Poziranje planinara, svećenstva i ljudi s podvelebitskog područja za »milenijsku« fotografiju

Organizatori su sudionicima ponudili bogat program. U dva dana planinari su obišli četiri staze, mogli su se kupiti suveniri i razglednice koje su ponudili dječatnici Javne ustanove Park prirode Papuk i članovi Mališćaka, u subotu je priredeno druženje uz krijes i rock svirku, a u nedjelju uz planinarski grah i zabavnu glazbu. Uz susret se održavala i vježba Stanice vodiča Slavonije koju su nadgledali pripadnici HGSS stanice Požega, koji su ujedno brinuli i za sigurnost sudionika.

Susret su svojim prisustvom uveličali zamjenik župana Ivan Peić, načelnik Velike Vlado Boban i do-predsjednik HPS-a Vlado Novak. Oni su na otvorenju susreta pozdravili planinare i uputili nekoliko prigodnih riječi.

I na kraju jedna zanimljivost sa susreta: najmlađoj planinarki je bilo 12 mjeseci, a najstarijem planinaru 94 godine!

Drago Štokić

165 HRVATSKIH PLANINARA NA GOLEOM KORABU!

Povodom 8. rujna, makedonskog dana državnosti, održan je tradicionalni pohod na Golem Korab (2754 m), najviši vrh Makedonije. U pohodu je sudjelovalo ukupno 1200 sudionika iz 17 država Europe i svijeta. Samo iz Hrvatske bilo je čak 165 sudionika, iz 30 planinarskih društava i više od 15 gradova. Velikom broju Hrvata, kao najbrojnijih stranaca ove godine, sigurno su doprinjeli brojni članci o Makedoniji objavljeni u »Hrvatskom planinaru« tijekom ove i prošle godine. Ove godine je za uspon odabrana lakša trasa pa se većina sudionika uspjela popeti na vrh. Pohod je organiziralo PD »Korab« iz Skoplja, a osim vodiča tog društva pohod su osiguravali pripadnici

DRAGUTIN NOVOSEL

Dio hrvatskih planinara na najvišem vrhu Makedonije i Albanije

Lapis Plus d.o.o.
ZASTUPNIK Pro-JuX
ZA RH BiH i SLO

Compact dalekozori

Monokulari

ZOOM dalekozori

Panoramski dalekozori

Kompas

Alu. bat. lampe

BESPLATNI PROSPEKTI 01/4677015
www.lapis-plus.hr

GSS-a te pogranična vojska i policija. Prekrasan krajolik, lijepi vidici i dobra organizacija su jamstvo da će se mnogi sudionici rado sjećati ovog pohoda.

Faruk Islamović

SUSRET PLANINARA 80-GODIŠNJAKA

Na poticaj Ive Puharića iz Makarske i Milana Sunka iz Splita, koji su prije 20 godina organizirali sastanak planinara 60-godišnjaka, a prije 10 godina 70-godišnjaka, ovaj put je organiziran sastanak 80-godišnjaka. Sedam planinara sastalo se 12. rujna u Društvenom domu HPS-a u Zagrebu, gdje im je dobrodošlicu predio tajnik Darko Berljak. Nakon toga su otišli na Sljeme i zajednički ručali u domu na Puntijarki. Bili su to, osim organizatora, Frane Bolanča i Erna Harašić iz Splita, Zora Čeko iz Šibenika, Rudolf Cišper iz Pakrac i Željko

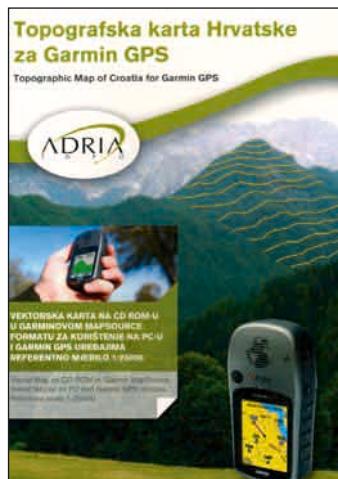
Poljak iz Zagreba. Ispričali su se zbog spriječenosti Zvonimir Slićević iz Zagreba i Miljenko Pavešić iz Ougulina. Navećer su se rastali sa željom da se opet sastanu kao 90-godišnjaci.

prof. dr. Željko Poljak

ŠTO SE TO DOGAĐA NA MEDVEDNICI?

Nakon što je Medvednica dobila status parka prirode, lovци su učinjen ustupak s nekoliko ograničenih lovišta. No, osim njih po planini ima dosta krivolova, pa je tako u mjesecu rujnu otkrivena ilegalna čeka, a planinari na izletima otkrivaju i stupice za divljač. U raznim dijelovima planine nadzornici Parka su pronašli nekoliko mladih uginulih srna, no nije utvrđeno što se zapravo dogodilo. Planinari upozoravaju da se susreću s nasrtljivim čoporima gladnih podivljalih pasa, vjerojatno latalica koje su vlasnici izbacili iz kuće.

prof. dr. Željko Poljak

PRVA TOPOGRAFSKA KARTA HRVATSKE ZA GPS-UREDJAJE

Kao i većina tehničkih novosti, i GPS-uredaji vrlo su naglo postali pristupačni, a broj ljudi koji se njima koriste još uvijek raste gotovo eksponencijalno. Glavna porodajna muka GPS-sustava za planinare donedavno je bila činjenica da su na GPS-uredajima mogli koristiti samo podatke koje su sami prikupili hodajući po terenu. Ovoga ljeta, međutim, izdan je CD pod naslovom »Adria Topo« koji sadrži bogatu digitalnu kartu Hrvatske u vektorskom obliku u mjerilu 1:25000, koja se može učitati i koristiti u Garmin GPS-uredajima. Planinari tako sada mogu preciznu digitalnu topografsku kartu Hrvatske kao podlogu koristiti »uzivo«, prateći svoje kretanje na ekranu GPS-a. Karta se može nabaviti od tvrtke Navigo-sistem iz Zagreba, a detaljniji podaci pronaći na njihovoj adresi www.navigo-sistem.hr.

Alan Čaplar

KALENDAR AKCIJA

15. 10.	Šetnicom uz Rječinu Trsat - Žakalj - Pašac most - M. Selo - Kukuljani - izvor Rječ	PD "Učka", Rijeka Ilijia Blatančić, 051/525-726, 098/305-831
15. 10.	Pohod po Seniorskom planinarskom putu Samoborsko gorje, Seniorski planinarski put	HPD "Zagreb-Matica", Zagreb Ljerka Lapuh, 01/46-20-444, 091/66-77-676
21. 10.	Dubovačkim planinarskim putom Ozalj - pl. kuća "Zvonimir Plevnik", Kalvarija	PD "Dubovac", Karlovac Ivan Pernar, 098/216-533
28. 10.	Marunada 2006. Učka, Liganj - Babino sklonište - Liganj	PD "Knežgrad", Lovran Nevia Kružić, 091/54-18-370 Ljiljana Kosmić, 091/55-97-544
6. - 10. 11.	Planinarski tjedan u Našicama Našice	HPD "Krndija", Našice Branko Budimir, 091/27-73-771
12. 11.	Dan istarskih planinara Čićarija - Učka	PD "Pazinka", Pazin Giovanni Sirotti, 052/621-257, 098/254-183 Franjo Paulišić, 052/622-514, 098/18-50-186
12. 11.	Martinjski izlet	HPD "Sokolovac 1898", Požega Tanja Šljerić, 091/52-77-877
12. 11.	Martinska zabava u Moslavačkoj gori Pl. kuća "Moslavačka Slatina"	HPD "Jelengrad", Kutina Ladislav Jurinjak, 044/679-059, 044/679-014

Vrhunac
outdoor oprema

Vlaška 78, 10000 Zagreb, tel: +385 1 4572 323, e-mail: vrhunac@vrhunac.hr, www.vrhunac.hr

OPREMA ZA AKTIVAN BORAVAK U PRIRODI:

- ▶ planinarenje
- ▶ kampiranje
- ▶ alpinizam i sportsko penjanje
- ▶ speleologiju
- ▶ alpsko i turno skijanje

*Vrhunska oprema
za vrhunske rezultate!*

**Posjetite nas u NOVOOTVORENIM TRGOVINAMA
u Rijeci: Janeza Trdine 9, tel: +385 51 315001
i u Ijetnom dućanu u Sutivanu na otoku Braču:
Porat bb, tel: +385 99 2138600 (od 15. 06. - 31. 08. 2006).**

Članovima HPS-a na gotovinsko plaćanje odobravamo **popust -10%**
a na jednokratno **plaćanje karticama -5%**